

Minken, A. (1998): "Alvorlig moro. Ide og virksomhet ved motorsportstiltaket 2 & 4". Rusmiddelstaten: Oslo Kommune s. 63-118

Problemet

kapittel 6

...hvor du kan lese om hvordan det ville vært hvis det ikke fantes rus, kollisjonsskadede biler og en trosbekjennelse.

Neste trinn for å forstå Motorsportstiltaket 2&4s metode og praksis blir en undersøkelse av hvordan fenomener som atferdsavvik, stoffmisbruk, ungdomskriminalitet, osv kan forstås. Det er det skrevet bind på bind med fagbøker om allerede. Den eneste sikre konklusjonen som kan trekkes ut av disse, er at man ikke er enig! Resten ser ut til å være opp til øynene som ser, belagt med mer eller mindre holdbar vitenskapelig argumentasjon og forskning. At det synes å være opp til «øynene som ser», mer enn vitenskapelige fakta, betyr bare at vi har en tendens til å velge forklaring ut fra hva som passer til vårt samfunns-syn og menneskesyn. Vi leter etter forskning som kan bekrefte denne oppfatningen. Det skjer uavhengig av om vi er bevisste på vår måte å forstå verden på eller ikke. Her er ikke fagmannen særlig mye bedre en lekmannen. Det er en debatt med skarpe fronter og sterke følelser. Det tror jeg kommer av at vi ikke klargjør ståstedet vi debatterer ut fra. Det som gir seg ut for å være en «faglig» og «vitenskapelig»

argumentering, er i bunn og grunn en livssynskrangel. Tydeligst blir dette når vi ser på hvordan man forstår fenomenet stoffmisbruk. Vi får liksom ikke de helt store overskriftene når det gjelder meningsforskjeller vedrørende behandling av lårhalsbrudd. Men når det gjelder narkomani er media ikke snaue. Det indikerer at det i langt større grad dreier seg om ideologiske enn om tekniske forhold. Der har ikke lenger «ekspertene» monopol på å mene noe. Men at vi ikke har monopol, betyr ikke at vi kan unnlate å blande oss i ideologidebatten og konsentrere oss om det behandlingstekniske (metodene). Tvert om! For når forståelsesmåte og metode drar hver sin vei, blir kraften framover i behandlingen liten. Drar ikke ideologien sammen med metoden, henger ikke de to nivåene sammen i en innbyrdes logikk, blir det vanskelig å oppnå konsekvens og forutsigbarhet i det daglige arbeidet. For eksempel: Ser man på narkomani som en indre biologisk nødvendighet, en drift sterkere enn seksualdriften, blir det en logisk

sammenheng i å behandle med tvang eller metadon. Å ha den samme forståelsen av narkomani som biologisk determinert, for så å basere behandlingen på motivasjon, samtaler og psykologiske teknikker, blir tøvete. Vi formet vårt «credo» (trosbekjennelse) om hvordan vi oppfattet stoffmisbruk allerede i forprosjekteringen av Motorsportstiltaket 2&4 i 1980. Det så slik ut:

1. Narkomani er ikke først og fremst det å bruke narkotika, men en måte å leve på.
2. Denne levemåten representerer den enkeltes «løsning» på en langvarig kjede av sosiale og mellommenneskelige vanskeligheter.
3. Å bryte med denne levemåten er en langvarig prosess som må innebære en annen løsning på livssituasjonen.
4. Det er samfunnets ansvar å tilrettelegge forholdene slik at andre levemåter enn den «narkomane» blir et reelt alternativ
5. Der reelle valgmuligheter eksisterer, er misbrukerne selv ansvarlig for sine valg og ansvarlig for å endre sin levemåte.

Allerede den gangen var vi godt innenfor den virksomhetsteoretiske rammen. Narkomani oppstår i en prosess i det gjensidige spillet mellom individ og omgivelser, og utgjøres av virksomheter som til sammen blir den narkomane levemåten. Veien ut er også en prosess der det hviler et ansvar både på individet og på samfunnet. Samfunnets ansvar er å gi individet reelle valg ved å endre de forholdene som opprettholder virksomheten. Individet er et fritt, velgende og ansvarlig subjekt innenfor de rammene som legges.

I dag går tendensen i oppfatningene i en annen retning. Igjen oppfattes biokjemien som mer og mer sentral. Man håper og tror at hvis vi kan rette opp eller nøytralisere de biokjemiske feilene som skapte misbruket eller som misbruket har skapt, er problemet løst. Den narkomane er ett passivt objekt, determinert og styrt av sin biokjemi. Metadonbehandling er et eksempel innenfor en slik forståelse. I narkotikaforebygging har man det siste tiåret blitt mer og mer opptatt av stoffene i seg selv, mens ungdommens livsbestingelser i det moderne samfunnet i mindre og mindre

grad er gjenstand for oppmerksomheten. Dette er to eksempler på at det som har vært kalt «samfunnets lidelsesproduksjon» ikke lenger er tema for oppmerksomheten.

I vårt «credo» rettes oppmerksomheten bort fra stoffene og over på livssituasjonen og identiteten som misbruker. Selv om det ikke er en konform og tidsriktig måte å se fenomenet på, holder vi fremdeles fast ved disse 5 setningene. Dette er ikke samme posisjon som mange inntok i 70-åra, da samfunnet fikk skylda for alt som var galt. Det er «samfunnet i individet og individet i samfunnet», og det gjenreiser individuelt ansvar.

En nylig utgitt undersøkelse som ser på narkotikamiljøet og hvilke faktorer som holder rusmisbrukerne fast i miljøet, støtter denne synsmåten. Her understrekes nødvendigheten av å ha en kulturell strategi med alternative identitets- og mestringsmuligheter. Jeg skal forsøke å begrunne hvorfor vi ikke er så opptatt av stoffene i seg selv og de biokjemiske forholdene de skaper. Forestill deg et samfunn fritt for rusmidler. Hva ser du? Et samfunn uten «av-

vikere»? Et samfunn uten nød, åndelig og materielt? Et samfunn uten overgrep og omsorgssvikt? Et samfunn uten kriminalitet og vold? Et samfunn uten skoletapere? Et samfunn der ingen behøver å søke sin tilhørighet og bekreftelse utenfor det etablerte og det som er godtatt? Ikke det, nei! Uten rus ville samfunnet fremdeles ha individer og grupper som faller utenfor. Dette er jo de samme gruppene (stort sett) som vi i dag har i behandling for stoffmisbruk. De ville altså likevel vært klienter.

Vi sier ikke med dette at stoffet er uten betydning. Bare at det ikke er sentralt i vår måte å forstå fenomenet på. De sentrale tingene i livet for en stoffmisbruker er ikke annerledes enn for oss andre: Identitet, selvfølelse, mestring og tilhørighet. Derfor er ikke rusmidlet det sentrale, men tilhørigheten til en gruppe i samfunnet der en ikke faller gjennom. Ett lavt selvilde blir mere utholdelig blant andre som ikke har lyktes. Å være taper blir lettere når en lever uten framtid. Da er døden som mulighet heller ikke så skremmende, ja kanskje til og med forlokkende? Man har funnet en levemåte som gir

tydelig identitet. Normene i dette miljøet mestres. Ja det er faktisk slik at jo dårligere en takler normalsamfunnets normer, desto høyere blir statusen i utgruppen. Misbrukeren har ikke først og fremst vanskelig for å si NEI til stoff. Det som er vanskelig er å si JA til en annen livsform.

Men det er ikke bare rus som er problemet for våre ungdommer. Noen av dem, særlig de yngste ned mot 12 år, har ikke utviklet noe rusproblem. Riktignok er de fleste av dem enten i risikozonen eller på eksperiment- og flørtetadiet. Men noen av ungdommene har ikke rus som problem i det hele tatt. De har gjerne sekken full av andre livsproblemer, uten at livet nødvendigvis blir så mye lettere å takle fordi om de ikke ruser seg. Det kan dreie seg om alt fra depresjoner og ensomhet til alvorlig voldskriminalitet, utagering og atferdsavvik. Både type, omfang og alvorlighetsgrad av slike livsvansker har de felles, både de med rusproblemer og de uten. Vi treffer nesten aldri en rusmisbruker som ikke har betydelige tilleggsbelastninger, både i livshistorien og i øyeblikket. For oss ser det ikke ut som de to

gruppene skiller seg vesentlig ut fra hverandre når vi ikke gjør stoff til «det sentrale» hos misbrukerne. Det er ikke vanskelig å forestille seg at hvis rusmidler ikke fantes, ville vi fremdeles sitte der med de samme ungdommene med de samme konfliktene inni seg og i forhold til nærmiljø og storsamfunn.

Kan vi formulere en problemforståelse som omfatter både de som bruker stoff og de som ikke bruker stoff? En problemforståelse som tar med seg hele komplekset av vanskeligheter? Hva er fellestrekkene? La oss søke tilbake til vårt menneskesyn og ta utgangspunkt i at vi har hevdet at ungdommen lever i samfunnet og samfunnet lever i ham. Det vi står overfor er resultatet av individets møte med omgivelsene, i dag og i fortid. Dette resultatet har fått sin særegne form både på grunn av skiftende egenskaper i individet og skiftende egenskaper ved omgivelsene. Men individet, slik det fremtrer i dag, er ikke bare fortid og nåtid. Det er også en fremtid. I hvert fall en forestilling eller forventning eller en drøm om fremtid, både hos individet og i omgivelsene. Det som kjenne-

tegner våre ungdommer og gjør at vi grupperer dem som hjelpetrengende, er at disse møtene med omgivelsene oftere enn hos andre har hatt preg av kollisjoner og utforkjøringer. La oss bruke dette bildet med kollisjoner og utforkjøringer når vi skal undersøke om det finnes en problemforståelse som tilfredsstiller våre omfattende krav.

Vi tenker oss et bilverksted som tar inn kollisjonsskadede biler til reparasjon. Alle bilene som tas inn der har tydeligvis hatt ublide møter med omgivelsene og preges av det. Noen av dem er ikke kjørbare, andre er kjørbare, men fremtrer som skikkelige vrak, med bulker, rust og skjeve rammer. Andre igjen ser du ikke så mye galt med på utsiden, men styrestag og hjuloppheng har fått mye juling etter flere turer utenfor veien. De avfjærer ikke lenger støt og styrer helt skjevt. For verkstedet er jobben å få disse bilene rettet opp, reparert og i funksjon igjen. Bilen skal settes i kjørbart stand. Skadene er et resultat av kollisjoner og utforkjøringer. Det har de felles, årsaksmessig. At det bak dette igjen ligger forskjellige faktorer som har ført til kolli-

sjonene er i denne sammenheng ikke så vesentlig. Det er ingen grunn for verkstedet til å dele bilene inn i grupper eller kategorier:

1. Biler som har kollidert på grunn av en førertabbe (a: sovna ved rattet, b: kjørte for fort, c: overholdt ikke vikeplikten osv).
2. Biler som har kollidert på grunn av konstruksjonsfeil (a: feil på bremses, b: feil på hjuloppheng, c: feil ved motor osv).
3. Biler som har kollidert på grunn av manglende vedlikehold og omsorg (a: slitte dekk, b: dårlige bremses, c: defekte støtdempere osv).
4. Biler som har kollidert på grunn av feil hos andre biler og førere (a: tullinger som kommer rundt svingen i min kjørebane, b: han overholdt ikke vikeplikten, c: Han kjørte for tett bak meg når jeg bremsa opp osv).
5. Biler som har kollidert på grunn av feil fra vegmyndigheter (a: manglende skilting, b: manglende brøyting/salting, c: hullete vegbane osv).

For trafikkisikkerhetsarbeidet betyr det kanskje noe å kategorisere for deretter å konsentrere seg om å redusere omfanget av de vanligste skadeårsakene. Men for verkstedets jobb og for bilens fremtid er det mindre interessant. Det er også viktig å merke seg at det ikke er en direkte årsakssammenheng mellom for eksempel slitte dekk og skadene på bilen. Slitte dekk er ikke en tilstrekkelig betingelse for at skaden skal oppstå. Bilen må kjøres hardere enn dekkene har veigrep til. Og når styringa mistes, må bilen treffe noe i omgivelsene som enten er så hardt eller så tungt at skade oppstår. En bil med gode dekk kan også kjøres for hard og treffe for eksempel en møtende bil når dekkene slipper grepet i veien. Det betyr at slitte dekk heller ikke er en nødvendig betingelse. Det er det gjensidige samspillet mellom bil og omgivelser som til slutt former fronten på bilen som et inntrykket grisetryne. Uavhengig av årsakene er det funksjonsproblemene etter sammenstøtene med omgivelsene som er en av to hovedgrunner til at bilen kommer på verksted. Den andre hovedgrunnen har jeg ikke lyst til å røpe enda. Men følg med videre, for det kommer i neste kapittel.

La oss trekke oss ut av verkstedet og gå tilbake til vår forståelse av ungdommenes problemer og livsvansker. En gutt vi kan kalle Per er en vanskelig og hyperaktiv unge allerede fra småbarnsalder (konstruksjonsfeil? Kategori AD/HD eller MBD) og har foreldre som gjør så godt de kan. Men det forhindrer ikke at han blir sett skjevt på i nabolaget. Han får store problemer på skolen og kolliderer stadig med voksne og medelever. Han har vært «uheldig» med klasseforstander, som gir ham noen harde sammenstøt og mye bitterhet. Etterhvert klarer heller ikke foreldrene å kontrollere villstyringen. Det blir mye kjefing og krangel også hjemme. Kanskje gir foreldrene egentlig opp. Per søker seg til miljøer som aksepterer og tar i mot ham og han løser sitt tilhørighetsproblem, mestringsbehov og sitt identitetsproblem gjennom stjeling, hærverk og etter hvert rus. Kollisjonsskade. Mange bulker og dårlig styring. En annen gutt, Pål, har en tilsvarende konstruksjonsfeil. Pål bor i et nabolag der man hjelper og støtter hverandre. Naboene forstår Påls problem og har høy toleranse. De avlaster foreldrene mye. På skolen erkjennes problemet

som hyperaktivitetssyndrom (AD/HD) og han får spesiell hjelp og oppmerksomhet og ledes også i fritiden inn i aktiviteter hvor han lykkes godt (idrett?). Selvsagt har han mange, men mye mykere sammenstøt med omverdenen, og han får omsorg og stell hele veien. Pål blir ikke klient. Espen derimot, en tredje gutt, blir en kollisjonsskadd gutt med nesten de samme skadene som Per. Men Espen har ikke noen «konstruksjonsfeil». For Espen inneholder oppveksten både omsorgssvikt (ikke tilsyn, vedlikehold og pleie) og overgrep (ødelagt av gal bruk), og han lærer tidlig å bli en fighter for å overleve. Han stoler ikke på voksne. Han understimuleres og klarer seg dårlig på skolen, skulker og utvises. Ingen setter grenser. Han drifter ute og havner tidlig i kriminalitet og etter hvert stoff. Kollisjonsskade.

Slik kan vi fortsette, og vil hele tiden finne at det er i møtene med omverdenen skadene oppstår og at selv alvorlige «feil» ikke behøver å resultere i store kollisjonsskader, hvis omgivelsene klarer å dempe, ta i mot og reparere i tide. Mennesket i samfunnet og samfunnet i mennesket.

Vi har med dette også gitt en dialektisk forståelse av hvordan våre ungdommer formes. Det er ikke en mekanisk forutsigbarhet av typen A – B – C – D osv. Det går ikke an å forstå ungdommen eller hans situasjon ved å se på enkeltelementer eller mennesket alene. Det er de motsetningsfylte vekselvirkningene i en langvarig prosess mellom mennesket og omgivelsene som former bevisstheten, personligheten, handlingsmønsteret og situasjonen.

Dette er en relativ prosess fordi mennesket inngår i den. Her må vi si farvel til metaforen med bilvrakene våre. Bilen har ingen bevissthet (selv om det kan virke sånn noen ganger). Bilen har ingen personlighet (selv om Ford Capri-eiere synes å mene noe annet). Vi mennesker er, i hvert fall etter hvert, tenkende og handlende: Subjekter. Med vår bevissthet og våre handlinger inngår vi aktivt i formingen av oss selv og omgivelsene. Vi er ikke passive objekter for vår skjebne. Vi er ikke ansvarlige for vår skjebne. Men vi er i økende grad medansvarlige etter hvert som bevisstheten utvikler seg og handlingsvalgene blir bevisste.

Jo flere reelle handlingsvalg som blir mulige og bevisstgjort, desto mer er vi fri til å velge og dermed styre utviklingen av både oss selv og våre omgivelser. Her finnes det ingen «myndighetsalder». Man er ikke objekt til man er 18 år, og subjekt resten av livet. Vårt samfunn, vår kultur og våre institusjoner sender sterke signaler som objektgjør barn og ungdom. Det får dem til å se seg selv som passivt og hjelpeløst hvirvlende og dansende i livets malstrøm. Vi har også utvidet barndommen til å vare langt inn i tjueårene. Her ligger problemet for den enkelte. Ser han seg selv som et objekt for ytre og indre påvirkning, er det lite han vil gjøre for å endre kurs. På mange måter blir da oppgaven vår i behandling å tilrettelegge for reelle handlingsvalg og å bevisstgjøre disse. Vi må utvikle det handlen- de og velgende subjektet og så veilede og hjelpe i gjennomføringen av handlingene. Vi snakker her hele tiden om handlinger og handlingsvalg. En handling i denne sammenhengen er å være i virksomhet, utøve noe, påvirke eller endre noe, samspille, gjøre noe. Vi snakker om virksomhet eller handling i for-

hold til den materielle virkeligheten, som så i sin tur endrer «ånden». Vi har her tatt vare på materialismen i menneskesynet. Vi arbeider ikke bare med å endre eller forme tanker og ideer gjennom tanker og ideer. Vi former først og fremst ideer og tanker gjennom virksomhet i den materielle verden, for så å bevisstgjøre prosessen gjennom å snakke sammen.

Da er vi kommet så langt at vi kan formulere et nytt «credo» som ikke snevres inn til «narkomani», men som omfatter det spekteret av livsvansker som våre ungdommer sliter med. Vi har brukt ordet «problematferd» som en fellesbetegnelse på de ytre kjennetegn ved vår målgruppe som gjør at omgivelsene eller de selv ønsker en forandring av kursen i livet. Inn under denne betegnelsen går fenomener som stoffbruk, kriminalitet, vold, atferdsavvik, skoleskulk, osv.

1. Problematferd er en levemåte som er ungdommens «løsning» og på en langvarig kjede av kraftige og/eller gjentatte sammenstøt mellom individet (med sine forutsetninger og behov), og omgivelsene, kulturen og samfunnet.

2. Å bryte med denne levemåten og etablere mere funksjonelle løsninger, er en langvarig prosess som både innebærer å ha reelle handlingsvalg og å være bevisst på disse valgene.

3. Det er samfunnets ansvar å tilrettelegge forholdene slik at den enkelte har (og er bevisst) disse reelle og mulige handlingsvalgene.

4. Når reelle handlingsvalg eksisterer, er det den enkelte selv som er ansvarlig for å velge de handlingene som er med på å forme ham selv, hans omgivelser og hans livssituasjon.

...hvor du kan lese om en bil som kom på verksted fordi den var så bra, en krig som alle taper og en fabrikk for oppfylning av drømmer.

I forrige kapittel om problemforståelse dro jeg opp en metafor om kollisjonsskadede biler som kom på verksted. Der sa jeg at uavhengig av årsakene, er det funksjonsproblemer etter sammenstøtene som er en av to hovedgrunner til at bilene kommer på verksted. Så holdt jeg den andre hovedgrunnen hemmelig, men lovet å komme tilbake til den. Det skal jeg gjøre nå:

Den andre hovedgrunnen til at man sender en kollisjonsskadet bil på verksted er rett og slett det ved bilen som ikke er i stykker. Det er alt det som er i stand, som fungerer som det skal. Hadde det ikke vært for disse egenskapene, ville bilen aldri havnet på verksted. Den ville bli sendt direkte til opphugging. Der hvor noen bare ser et rampognert og ødelagt og ubrukelig vrak, er det noen (eieren?) som også ser det som er av verdi og som gjør bilen verd å reparere. Hvis vi gjør verkstedet vårt til et bilde på helsevesenet, kan vi si at selv om du er alvorlig sjuk, er du ikke

bare sjuk. Du er også frisk. Å ta vare på det friske, er ofte alvorlig forsømt i helsevesenet. Du blir betraktet som «hjerteinfarkt i 3-senga på stue 7». Men for deg selv, og de som bryr seg om deg, er du fremdeles deg selv i kraft av det som er friskt. Det er det friske som gir deg verdi i dine egne øyne. Blir du betraktet som en sykdom, opplever du at du blir fratatt denne verdien. Innenfor vårt problemfelt, kan mye av det samme skje. Du er narkoman eller kriminell. Du er problemet ditt, sett med omverdens øyne. Du fratas verdi i samfunnets øyne. Som en prosess over tid, gjør dette også noe med deg og ditt syn på deg selv og din verdi. De fleste vil være enige i at det er både riktig og viktig å se mennesket først og fremst som «det friske». Men vi kan gå et skritt lenger og utvide denne synsmåten. Jeg vil illustrere denne utvidede måten å se ungdommene på. Da går vi tilbake til bilene og ser på hvordan en bil blir tatt imot på bilverkstedet på 2&4.

Deltakerne på seniorgruppa har to hovedaktiviteter: Å bygge konkurransebler og å kjøre disse bilene (trening og løp). Utgangspunktet for å bygge en konkurransedyktig bil er gjerne eldre biler som vi kjøper for vrakpanten eller finner hos høgger'n. Vi er ikke først og fremst interessert i hva som er galt med bilen. Det kan vi alltid fikse og reparere. Vi er selvsagt opptatt av hva som finnes av brukbare deler og hva som er i stand på bilen. Det er av verdi for oss, bruksmessig og økonomisk. Men heller ikke dette er det vesentlige. Det vi først og fremst er opptatt av, er bilens muligheter, dens potensiale. Det er det bilen har mulighet for å bli, utover det den har vært og er i dag, som gjør den verdifull og spesiell for oss. For ikke så lenge siden fikk vi tak i en kollisjonsskadet Opel Kadett 1984 modell. Fronten så ut som den hadde møtt veggen mange ganger, og bulkene i sidene kunne få en til å tro at eieren hadde hatt for vane å gi den en omgang spark og slag daglig. Den hadde gått langt. Motoren, som var svak i utgangspunktet, var nå direkte lat, med bankende råder og raslende ventiler. Mørkebrune rustflekker fikk bilen til å se ut som en hardt angrepet eksempasient.

«Woauw! Dritfin bil! Sjekk den'a.» Rune, som skal være ansvarlig for neste byggeprosjekt, går i ring rundt bilen med et entusiastisk uttrykk. Gynger på hjørnene, sparker i hjulene, banker i platene og forsvinner til slutt med halve kroppen under panseret.

«Denne modellen er lettkjørt. Og så veier den ikke mye. Her er det plass til en 2 liters motor hvis vi bygger nye motorfester. Over hundre hester i denne....Andre dempere, kanskje senke den litt. Sperre på bakakselen. Fronten kan vi skjære av og sveise på en ny. Bygge en tøff grill der. Bredde over hjulbuene. Dette er racerbil! Det kommer til å ta tid, men det er det verd!»

Vi ønsker å se på ungdommene som kommer til 2&4 på samme måten som Rune ser på bilen som kommer til verkstedet: Vi vil se etter mulighetene, talentene og drømmene. Det er realiseringen av dette som er prosjektet. Det er det vi vil fokusere på og få deltakeren til å fokusere på. Det handler om å være på vei mot fremtiden med blikket rettet framover. Da kan man stake ut kursen og gå dit man vil.

Ser du rett ned så snubler du. Stirrer du stivt på det som ligger bak deg går du med ryggen inn i fremtiden uten å kunne se hvor du skal.

I formuleringene i avsnittet over ligger faktisk hele utgangspunktet for Motorsportstiltaket 2&4. Det var med de tankene det startet tilbake på slutten av syttitallet. For å forstå at dette faktisk er en helt annen og motsatt måte å behandle på, må vi se litt på hva som skjedde og fremdeles skjer i annen behandling.

All behandling, medisinsk, psykologisk eller sosial, har røtter i en tradisjon som ser det som sin oppgave å rette feil. Feil på kroppen (sykdom, skade), feil på sinnet (angst, depresjon, psykose) eller feil ved levemåten (alkoholisme, kriminalitet, fattigdom, atferdsavvik). Vi kan kalle dette feilrettingsmodellen. Holder vi oss til den psykologiske og sosiale behandlingen, har denne for en stor del foregått i institusjon. Det er to grunner til det: 1. Uønsket, merkelig, forstyrrende eller farlig oppførsel fjernes fra omgivelsene. 2. Vi kan arbeide med feilene under kontrollerte betingelser

og når passer oss. Jo større eller alvorligere feilen er, jo større er sannsynligheten for at man bruker institusjon. Man er i institusjonen i kraft av sine feil og mangler. Oppdraget til behandlerne er: Reparer feilene! Oppmerksomheten både hos pasient/klient og hos behandler retter seg mot feilene. Disse tradisjonene har både misbrukeromsorgen, ungdomspsykiatrien og barnevernet tatt med seg. Til og med pedagogikken, som i sitt vesen skulle være utviklingsorientert, har tatt disse tradisjonene med seg som en selvfølgelighet inn i spesialskolene. Både klienter og behandlere går inn og ut av institusjoner. De blir behandlet og lærer å behandle i institusjoner. Dermed tar de med seg denne feilrettingstenkingen til behandling utenfor institusjonen også. Feilrettingstenkingen er over alt, også i hodene til de som lager lover og forskrifter om behandling, og i hodene til de som bevilger penger.

På hele 70-tallet jobbet jeg i psykiatriske institusjoner, for det meste innen rusmiddelfeltet. Det snek seg etter hvert en del tankekors inn i hodet mitt. Hele behandlingssystemet hadde noen alvorlige

innebygde paradoks som jeg ikke så noen løsning på. Ett av dem var dette: Lav selvfølelse (selvforakt), negativt selvilde (jeg er en taper), liten selvtillit (jeg kan ikke klare noe) var et tydelig og sentralt fellestrekk ved ungdommen i institusjonene. Alle behandlere, alle teorier og alle metoder så det som vesentlig og nødvendig å styrke selvtilliten, øke selvfølelsen og innarbeide et positivt selvilde hos ungdommene. Men hva gjorde vi med det? Vi tok dem inn i institusjonene. Der skulle ungdommene være i måneder og år. De var der i kraft av sine feil og mangler. 24 timer i døgnet var øynene rettet mot hva de hadde gjort galt og hva de gjorde galt, hva de ikke kunne og hva de var dårlige til. Kort sagt: Hvilke elendige krek de var og hadde vært. (Slik ble det i hvert fall oppfattet av ungdommen selv). Dette var en rimelig effektiv metode. Ikke til å styrke den friske siden, men til å forsterke den elendighetsoppfatningen ungdommene hadde om seg selv. Vi motarbeidet våre egne mål. Det skal ikke mye forestillingsevne og innlevelse til for å forstå hvordan den livssituasjonen ungdommene levde i døgnet rundt ble opplevd! Og

vi som lurte på hvorfor i alle dager så mange brøt behandlingen før tiden! Man skal ikke være for mye av en dialektiker før man ser at dette måtte skape motkrefter i ungdommen. Disse kreftene ble brukt til å bekjempe og verne seg mot bombardementet, ikke til endring. Frontene var etablert og krigen var i gang. Ungdomsfrontens kriging ble sett på som «symptomer». Behandlerfronten trappet da selvfølgelig sin krigføring opp med mer påpeking og opptatt-het av «feil». Det var på denne tida noen lyse hoder fant opp «konfronterende miljøterapi» som metode. Det ble den nye «riktige» metoden. Konfrontasjonene ble forklart som nødvendige og terapeutiske. De ble gjort til selve det virksomme prinsippet. Så slapp vi i hvert fall å ta standpunkt til paradokset. Som Galbraith sier: «I valget mellom å forandre oppfatning og å bevise at det ikke er noen grunn til å gjøre det, vil nesten alle gå i gang med å samle beviser.»

Selv har jeg aldri vært noen stor kriger. Dette ville jeg ikke. Etter noen seriøse forsøk på å endre hovedfokus innenfor veggene på institusjoner, måtte jeg gi opp. Det lå i veggene.

Det lå i forventningene. Det lå i oppdraget. Det lå i kulturen. Når vi prøvde å være ressursopptatt, var likevel feilrettingen det primære, og «krigen» svulmet opp igjen til den tok alle krefter og all plass i miljøet. For å fjerne paradokset ble det nødvendig å snu ryggen til tradisjonene, gå ut av behandlingsinstitusjonene og tenke helt nytt. Nytt i denne sammenhengen betydde å snu hele «oppdraget» på hodet. Hvis det primære målet ble å utvikle ressurser, drømmer, talenter, interesser og muligheter? Da ville det å rette opp en feil bli noe som bare ble viktig hvis feilen sto i veien for det å nå målet. En drømmeoppfyllingsfabrikk! Ikke et reparasjonsverksted. «Hva vil du» isteden for «hva feiler du».

Før vi går videre er det kanskje på sin plass å presisere begrepet drømmer litt nærmere, siden det har flere betydninger og gir oss mange forskjellige assosiasjoner. Hittil har jeg vært påpasselig med å nevne drømmen sammen med andre begreper som ressurser, talenter, interesser, håp og muligheter. Etter hvert går jeg over til å snakke om drømmen som et samlebegrep som bærer i seg alle disse aspektene.

Drømmen er utviklingsønsket gitt innhold og retning. For å si det med George Bernard Shaw: «You see things that are and say, «why?» But I dream of things that never were and say, «why not?» Drømmen er bevegelsen vekk fra det som er og mot det som kan bli. I det ligger det også at poenget ikke nødvendigvis er å nå drømmens konkrete endepunkt. Det er bevegelsen, prosessen, som er meningen og målet. En drøm i denne konteksten er ikke noe som oppstår i REM-søvn. Det er heller ikke et svevende, urealistisk eller metafysisk begrep. Det er det utviklingsønsket og utviklingspotensialet som alle har. Den kan være underutviklet, forkrøplet og tråkket på. Den kan være ledd av, latterliggjort og bortskremt. Men den er der, ett eller annet sted, hos alle.

Nå følger en litt spekulativ påstand fra min side. For jeg kan ikke belegge den med vitenskapelige fakta eller logiske slutninger. Jeg tar utgangspunkt i introspeksjon, det å se inn i seg selv, og generaliserer det jeg finner der til å gjelde andre også. Dessuten støtter jeg meg i erfaringer jeg har høstet gjennom å være opptatt av interesser og drømmer

i mange år. Påstanden lyder: Du opplever ikke at problemene dine er deg. Den innerste kjernen i deg er drømmen din. Du kjenner meg kanskje litt hvis du kjenner problemene mine. Men du kjenner det vesentlige ved meg hvis du kjenner drømmene mine. Vi har ikke bare en drøm. Vi har mange. Drømmene er plassert på en skala fra det realistiske og nære til det urealistiske og fjærne. En annen dimensjon ved drømmen er graden av sosial aksept, fra det tiljublete på den ene siden, til det forbudte på den andre siden. Disse kvalitetene ved drømmen er ikke absolutte, men kulturavhengige og situasjonsavhengige. Det som kan være forbudt eller urealistisk i en kulturell situasjon, kan være akseptabelt og realistisk i en annen. Drømmenes karakter ligger i samspillet mellom individ og samfunn. Samfunnet er i individet, i form av normer og moral, og individet er i samfunnet der drømmene hemmes eller fremmes, godtas eller forkastes. Det er greit, og kanskje også sjarmerende, for oss realitetsorienterte voksne at en 6-åring vil bli flyger. Hvis han som 15-årig skoletaper fremdeles

målbærer denne drømmen, setter vi i gang med å realitetskonfrontere ham: «Med dine karakterer? Kom ned på jorda! Glem det! Det er jo latterlig. DU?? Flyger? Ha!» Neste gang noen spør ham, er han nok litt mer forsiktig med å røpe seg. For hva gjør vi med ham? Vi gir ham mer av det han ikke får til, istedenfor å ta imot drømmen og bruke den til utvikling. Flere ekstratimer i matte. Ja, hva annet kunne vært gjort? Tja...hva med å la ham få prøve seg med hanggliding eller seilfly? Med hjelp og støtte. Han er gammel nok. Ingen opptakskrav og fritt fram. I skole, tiltaksapparat og behandling dreper vi drømmer istedenfor å ta imot dem, oppmuntre og si med Shaw: «Why not?»

Drømmeoppfylling er å skape den tapte fremtiden, for å si det poetisk. Men vi hverken kan eller vil ta tak i alle drømmer og oppfylle dem. Vi kan lete fram noen drømmer og ta tak i dem. Jeg tror at jeg ennå har til gode å treffe noen som ikke, et eller annet sted inne i dypet av seg selv, har noen akseptable og realiserbare drømmer. De kan virke fjerne og umulige, javel. Men spørsmålet om de kan oppfylles er ofte mer et spørsmål om innsats,

ressurser og metoder. Å finne drømmene, er kanskje helst et spørsmål om å se på ungdommene på samme måte som våre ungdommer ser på bilvrakene ved Motorsportstiltaket 2&4's bilverksted.

Ved 2&4 har vi, som drømmeoppfyllingsfabrikk, et veldig begrenset varespekter. Vi kan bare fylle en liten nisje i markedet. Den nissen er drømmer som kretser rundt motorsport og action-aktiviteter. Vi mangler fabrikker som produserer andre oppfylte drømmer. Det er leit. Det er også litt vanskelig å forstå hvorfor. Hvis det vi gjør er å styrke friskhet, framfor å reparere skader, så har

det å styrke friskhet lav status i forhold til reparasjon. Og, liksom i helsevesenet, er det kanskje så selvfølgelig at en ikke kommer på å gjøre det. Og når det har lav status og er selvfølgelig, så skal det heller ikke koste penger. Da er det ikke så lett å komme i gang. Men om det da mangler innsats og ressurser til andre drømmeoppfyllingsfabrikker, så har i hvert fall vi utviklet produksjonsmetodene. Og de kan brukes på hvilken som helst drøm, og står fritt til disposisjon uten patenter eller royalties. Nå skal vi undersøke de enkelte delene i produksjonsprosessen litt nærmere.

...hvor du kan lese om en mann som ikke vasker gulv, en psykiater som ikke klarer å stumpe røyken og en som ble kretsmester.

Trialsykkelen min er resultatet av en rekke *forandringer*. Jern er utvunnet av jernmalm, smeltet, støpt eller presset, formet, kuttet, slipt og polert til ramme. Råolje er kjemisk omformet til plastmolekyler og formstøpt til skjermer og deksler. Gummi, aluminium, magnesium og titan. Alt er forandret, bearbeidet og satt sammen til denne vidunderlige maskinen, som også stadig forandrer seg og sine omgivelser. Den slites og får riper og bulker. Den kan gjøre meg glad eller forbanna. Den forandrer bakken og etterlater dekkspor. Jeg har forandret en del på den, trimmet og tilpasset den til mine ønsker og behov. Alle disse forandringene har noe felles, som de deler med absolutt alle andre forandringer: Energi er med i bildet når noe forandres. For å utvinne jernet fra malm må malmen tilføres varme og smeltes. Det skal krefter til for å forme og presse, kutte og slippe. De kjemiske prosessene som ender opp med plastmolekylene krever energi. Det krever energi å skru sykkelen

sammen. Kreftene som virker når sykkelen brukes sliter den ned. Kreftene som virker når jeg tryner, må til for å lage riper og bulker. Jeg har lagt mye energi i å gjøre sykkelen spesiell og tilpasset mitt bruk. Denne motorsykkelen, dette fabelaktige resultatet av all denne energibruken, påvirker meg bare jeg kaster et blikk på den, og bruker jeg krefter (og bensin) på å kjøre den, påvirker og forandrer dette meg på en eller annen måte.

At energi må være involvert i forandlingsprosesser, er en naturlov. Det gjelder enten prosessen krever eller frigjør energi. Vi godtar dette uten videre når det gjelder håndfaste materielle forandringer som å smi jern. Vi er heller ikke så naive at vi begynner å varme jernet med en fyrstikk og tror vi skal komme noen vei. Men hva med mentale forandringer, forandring av personlighet, følelser og tanker? Er dette også konkrete, energikrevende eller energifrigjørende prosesser? Er ikke energi, slik vi er vant til å oppfatte det, et

fysisk og materielt begrep som vi ikke kan blande inn i psykiske prosesser? Nei, hvorfor skulle det være det? Psykiske prosesser er, etter vårt menneskesyn, også en del av den materielle virkelighet, påvirket av og formet i vekselspillet med denne virkeligheten. Og dermed er de også en del av den energetiske økologien. Hvilken form denne energien har, er i denne sammenheng mindre interessant, all den tid vi aksepterer at den faktisk er der. Energibegrepet i psykologien spenner fra den mest nødtørftige beregning av cellulær oksygenomsetning til de mest vidløftige spekulasjoner om astral påvirkning. Men noe vet vi. Vi kan være i energetisk balanse på et høyere eller lavere nivå. Energi-nivået som er tilgjengelig for forandringsprosesser er avhengig av hvor mange prosesser, bevisste eller ubevisste, som stjeler energi i øyeblikket. Mengden energi avhenger av ytre oppladning (stimulering) og vår egen psykiske og muskulære evne til å bruke energi eller fokusere energien inn mot det som er viktig.

Men hva er poenget med alt dette pratet om energi. Dette er vel ikke noen lærebok for

ansatte i kraftforsyningen? Hva har dette med behandling og motorsport å gjøre? Vel, energi er i hvert fall vesentlig i motorsport, både hos fører og i kjøretøy. Og der har vi kanskje noe å lære i behandling? Vi som driver med motorsport tror ikke at vi kan vinne Rally Paris-Dakar med en nesten bensintom bil og uten drivstoffdepoter underveis. Men i behandling da? Behandling er en energikrevende prosess. Det trengs drivstoff i massevis for at vi skal komme til mål i det løpet. Kan vi være enige om det? Men hvis det er sant, må behandleren, som rallyføreren, tenke på forsyningen av drivstoff. Med andre ord må vi i behandling tenke energi. Fordi mange som driver med behandling av mennesker glemmer dette (eller aldri har tenkt over det), blir det spesielt viktig for meg å si noe om det. I neste kapitlene skal vi undersøke nærmere hvordan vi får finner energien (Ready), konsentrerer energien inn mot de målene vi setter (Aim) og hvordan denne energien etterfylles underveis (Go!). Nå skal vi konsentrere oss litt mer om den generelle kunnskapen og de erfaringene vi alle har om energi og forandring. Ut

fra det skal vi trekke tre prinsipper for maksimering av forandringsenergi. Disse prinsippene kan vi bruke som kontrollspørsmål i en kvalitetskontroll for å se om vi har full tank og maksimalt med tilgjengelig energi hele veien.

De fleste biler er nokså likt konstruert, om de heter Skoda eller Lamborghini og om de er blanke i lakken eller bulkete og fæle. Det er de samme generelle prinsippene som skaper fremdriften. Alle mennesker er også nokså likt konstruert og fungerer etter de samme generelle prinsippene. Jeg er menneske. Du er menneske. Ungdommene er mennesker. Fint, for da behøver du ikke å vite noe spesielt om ungdom på skråplanet for å skaffe deg litt generell og brukbar viten om energi til kraftkrevende forandringer. Du kan rett og slett ta en titt på deg selv og menneskene rundt deg.

Du har jo forsøkt å forandre noe i ditt eget liv. Tenk etter hvor mye krefter det krever: Å slutte å røyke. Å rette opp uoverensstemmelser med ektefellen. Å få orden i økonomien. Å gå til tannlegen når du vet det ikke står bra til med

tennene. Menn vet hva det koster bare å skulle bli flinkere til å dele på husarbeid, oppvask og barnestell. Gode forsetter er likesom ikke nok. Det må mobiliseres krefter over tid for å gjennomføre. Men dette er jo bare de små forandringene. Mange av oss har opplevd tunge kriser i livet. Vi vet at det er et løft å komme på tørt land igjen når alle kreftene går med til bare å holde hodet over vannet. For det er jo så bakvendt innrettet i dette livet at de største kravene om forandring kommer når vi føler oss mest tappet og kraftløse. Hva kan hjelpe oss til mer krefter til å gå løs på, og gjennomføre, forandringer?

Attråverdig mål

La oss ta en gjennomsnittlig norsk mann. Han er gift og har to barn. Både ektemann og hustru er i arbeid for å få økonomien til å strekke til. Men han deltar fint lite med arbeidsinnsats i huset og med barna. Det er hans livsledsager lite fornøyd med. De to har stadige sammenstøt med dette som tema. Han er ikke dum, så han ser urimeligheten i den arbeidsfordelingen de har. Han ser også hvordan

den livlige jenta han en gang kjente, er i ferd med å blomstre av. Så han tar seg sammen etter de hardeste krangelene, lover bot og bedring, og er ganske flink til å følge opp de neste ukene. Men så dabber det gradvis av, og etter en måned er alt tilbake til det gamle. Ikke helt, forresten. Etter hver gang er de begge litt mer desillusjonert. Hva er det som går galt? *Vår venn prøver å forandre seg til noe han ikke ønsker å bli.* Det er ikke forenlig med hans bilde av MANNEN å være tøffelhelt. For ham er det vanskelig å finne krefter til å gjennomføre fordi målet ikke er attråverdig. Han stritter egentlig i mot, forstår at han må, men ønsker det ikke. Dette er en situasjon mange av oss kan kjenne oss igjen i. Ved å forstå noen av de mekanismene som gjelder oss selv, kan vi kanskje komme nærmere en forståelse av ungdommene også.

Benny er en 14 år gammel gutt som er kommet mer og mer på kant med omgivelsene sine. På skolen går det dårlig, og det har det i grunnen alltid gjort. Han er blant de «dumme» i klassen og har ikke tall på hvor mange ganger han har blitt ledd ut av de andre i

klassen fordi han svarer galt på lærerens spørsmål. I frimøtet og i fritiden ble han ertet og herjet med av de «flinke». Hjemme er det heller ikke lett. Han bor alene med mor, som er veldig grei og den eneste han egentlig bryr seg om her i livet. Men hun er så ofte full, klarer ikke å holde på et arbeid og lever stor sett på sosialen. En del bråk blir det også når hun er på fylla og fester i leiligheten i dagavis. Naboene ser skjevt på dem, og det har vært aksjonert for å få dem kastet ut av borettslaget. Etter at han begynte å henge sammen med noen eldre ungdommer i istedenfor å gå på skolen, er det blitt en del hasj, røyking og småkriminalitet som biltyverier og butikktveri. Noe av dette har politiet tatt ham for. Gjengen har også begynt med pengeutpressing og trusler mot yngre ungdommer. Han synes dette er langt over grensen for det han føler er riktig, og lover seg selv gang på gang at han ikke skal holde på med det. Men når gutta har et nytt opplegg på gang, er han med igjen.

Til slutt griper barnevernet inn, og han er i grunnen litt lettet, for han ser at dette bærer helt galt av sted. Han må

forandre seg! Bli som andre ungdommer. Kravet om det er massivt. Mor ønsker det. Politiet forlanger det. Skolen krever det. Barnevernet setter det som betingelse, ellers blir det fosterhjem eller institusjon. Han lover og han prøver. Men ting blir ganske snart som før igjen. Under en prat jeg har med ham på dette stadiet i livet, forteller han at han ikke forstår hvorfor han fortsetter i samme gate når han ikke vil det. Jeg spør ham: «Vil du at ting skal bli annerledes?» «Ja, klart det! Jeg har det ganske kjipt» «Hvordan vil du at ting skal bli, da?» «Jeg veit ikke..... bare ikke sånn som det er nå.» «Hvordan vil du bli da? Hva slags Benny vil du være om et år? Grei gutt, flittig på skolen, drikker ikke, doper ikke, stjeler ikke, truer ikke?» «Mener du sånn som streitingene? De teite plageåndene i klassen? Og så vokse opp og bli sånn som naboene? Glem det! Det er i hvert fall ikke meg! Skal jeg streve livet av meg for å bli sånn som dem, og så kjede ræva av meg resten av livet?»

«Ok, du vil ikke være banditt. Og du vil ikke bli streit. Du

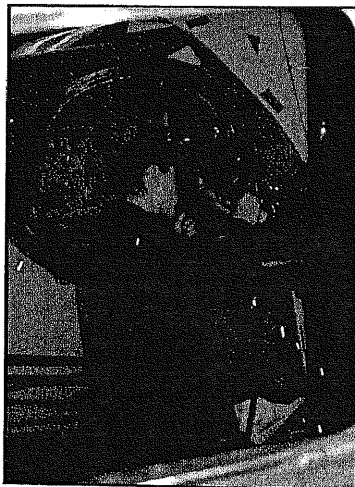
har kanskje et lite problem her? Hva vil du da?» Det viste seg at Benny ikke var særlig interessert i motor eller motorsport. Det ble ikke noe inntak hos oss. Men han var veldig opptatt av musikk. Det hadde vært dødsdømt å spille i band, bli god til å spille. Han kunne gå på glødende kull, om det var det som var nødvendig for å få det til.

Men som han sa: «Hvem faen tror du gidder å prøve å lære en dust som meg å spille?» Nei, det spørsmålet kunne jeg ikke svare ham på. Og det kunne øyensynlig ikke noen andre heller. Det ble ungdomshjem. Og fengsel etter et par år. Jeg traff ham igjen for ikke så lenge siden. Ganske rusa. Han nådde aldri det målet han selv syntes var attråverdig: Å være en ikke helt vanlig ungdom som spilte i band. Det målet som ble streket opp for ham var å bli noe han selv foraktet. Det var ikke et attråverdig mål for ham. Det var ikke energi i hans bevegelse mot det målet. Første kontrollspørsmål i kvalitetssikringen av en kraftfull og energisk forandningsprosess blir da: Ser den som skal forandre seg målet som attråverdig?

Troverdig prosess

Jeg skal slutte å røyke. Jeg vil slutte å røyke. Alle jeg kjenner som røyker har forsøkt minst en gang, de fleste mange ganger. Noen få har klart det. Men ikke jeg. Til tross for mange forsøk. Med nikotintyggegummi og røykeplaster. Jeg har skuffen full av propagandamateriell og oppskrifter fra statens tobakksskaderåd. De få jeg kjenner som har klart å slutte, ser jeg på som annerledes enn meg. Kanskje var de ikke skikkelige røykere? Kanskje er de en slags overmennesker? Kanskje de rett og slett måtte av helsemessige grunner? Ikke vet jeg, men de er i hvert fall ikke meg. Jeg

Han ble stående og se på mens Tor sveisa ny front på en av bilene.

har ærlig talt egentlig aldri trodd at jeg skulle klare å gjennomføre den forandringen. Du vil ikke nok, sier folk til meg. Feil. Jeg vil så fryktelig gjerne. Det hadde vært en lettelse og en seier. Men jeg tror ikke på det. Det er for vanskelig. Jeg er for avhengig. Jeg vil alltid falle tilbake til trøsten og roen i den hvite giftpinnen. Som alle andre. Tror jeg. Og når jeg ikke tror på det, er det dømt til å mislykkes. Jeg orker i hvert fall ikke å forsøke, for det er ingen vits i likevel. Prosessen er ikke *troverdig* for meg.

Seniorgruppa er innkalt til en prat på hemsens over bilverkstedet. Alt arbeidet nede på verkstedgulvet er stoppet og kaffevannet er snart ferdig. I dag skal det handle om en av de nye, Johnny. Han har ikke vært her på et par dager, og har ikke gitt beskjed. I dag kom han tuslende litt utpå kvelden og prøvde å gjøre seg så liten og usynlig som mulig. Han gikk ikke for å skifte til kjeledress, men ble stående å se på mens Tor, en som har vært med lenge, sveisa ny front til en av bilene. Tor merket at fyren sto der, taus og mutt, la fra seg sveiseutstyret og spurte hvorfor han ikke

hadde dukket opp på noen dager. Etter hvert fikk han ut av Johnny at han tenkte på å slutte ved 2&4. Men sånne tanker får ingen gå med alene, så Tor foreslo en samling på hemsens.

«Hvorfor vil du slutte sånn plutselig,» vil en av de andre vite. «Er det skjedd noe eller?» «Nei, ikke noe spesielt...Jeg bare synes ikke at dette passer helt for meg. Jeg kan jo ingenting om biler og sånn. Og jeg veit ikke....jeg tror ikke at jeg fikser det med konkurranser.» Grete begynner å le: «Det er som å høre meg, det der. Jeg trodde ikke jeg kunne klare

noen ting til å begynne med. Alle virka så proffe og prata bare om tekniske ting jeg ikke forsto. Det gjør dem forresten enda, og jeg skjønner like lite.» Latteren triller ut av henne. «Men nå gjør det ingen ting, for dem bare bløffer hele gjengen, og så setter dem meg til å male bilene fordi jeg er jente. Du er i hvert fall gutt, du, så da får du sikkert lære noe også.»

De andre protesterer heftig. Hadde de kanskje ikke prøvd å lære henne både sveising og motorarbeid? Og hadde hun ikke kjørt løp som om hun hadde djevelen etter seg?

Samling rundt det runde bordet på hemsens på biverkstedet.

Innvendingene får Grete til å smile enda mer. Nå har hun klart å få gutta til å skryte av seg i dag også.

«Har Grete klart det, så klarer du det også, Tor. For den dama har ingenting, og da mener jeg null og niks, av spesielle talenter på dette området. Men for å være litt alvorlig, hvorfor tror du ikke at du klarer det. Du er jo interessert i biler, er du ikke?» Det er gruppeleder Tommy som hiver seg inn i samtalen. Johnny ser ned. Lavt og langsomt kommer det: «Jeg røyka rev i helga. Faen, jeg klarer aldri i livet å nyktre meg. Da må dem sperre meg inne for livstid.» «Men det er det du vil? Ikke å bli sperra inne, altså. Jeg mener å nyktre deg?»

«Jeg vil leve et normalt liv, ikke sant! Få til ting som alle andre. Ha noe jeg synes er gøy. Kunne noe.»

Tor bryter inn:

«Se på oss andre. Ser vi så jævla smarte ut? Poenget her er at du lærer det du trenger å lære uansett, for det er ingen som gir seg før du har lært det. Hvis du selv gjør så godt du kan. Og når det gjelder konkurranse, så legger du lista sjøl. Det er ingen som forlanger store resultater. Det eneste som forlanges av oss, og som vi forlanger av

hverandre, er at vi presser oss litt ut over våre egne grenser. Dette kan du tru på at du klarer, for du er neimen ikke det største neket som har vært her.... Han kommer der.»

Tor peker på en snauklipt kar som kommer opp vindeltrappa til hemsene med et smil og et «hallå kara!» Han har dimensjoner som en fullbefaren langtransportsjåfør, senger tungt ned på en av de spinkle rørstolene og fikser frem en røyk.

«Er'e alvorsprat, eller?»

Han blir kjapt satt inn i situasjonen. Han forstår at nå skal han brukes som «modell» igjen. Det har han ingenting i mot. Han har ingenting å skjule, tvert i mot. Fred er stolt av seg selv og livet sitt. En gang for noen år tilbake var han en pest og en plage for både lensmann og befolkning i Nittedal. Nå fører han stolt sin trailer gjennom dalen med et smil og en hilsen til alle han kjenner langs veien. Han er et 100 kilos konkret bevis på at det er mulig å forandre seg, og uttaler seg med tyngde.

«Det eneste du skal få til er å møte her nykter hver gang og gjøre det du har mest lyst til i livet sammen med disse flotte folkene her. Det må du vel tro at

du kan. Det kan alle. Det kunne til og med jeg. Så går resten nesten av seg selv og uten at du merker det. Og en vakker dag så sitter du her og er akkurat som meg.»

«Minus litt pondus,» skyter Grete ertende inn.

«Ja, det er klart, vi kan ikke bli like flotte alle sammen.» Fred vil ha det siste ordet som vanlig.

Det har gått noen måneder siden den kvelden. Vi har ikke mista Johnny enda, og om ikke alt for lenge skal han kjøre sitt første løp. Han gleder seg! Han har tro på at det skal gå bra. Han har klart det jeg ikke får til i røykeavvenninga: Å tro på prosessen. Andre kontrollspørsmål i kvalitetssikringen av en kraftfull og energetisk forandingsprosess blir da: Ser den som skal forandre seg prosessen som troverdig?

Lystbetont metode

Når jeg skal vaske huset legger jeg en CD med Pink Floyd i spilleren og skrur volumet opp så hele huset dirrer. Så synger jeg av full hals og formelig danser med langkosten over gulvene. Etterpå siger jeg utmattet ned i sofaen og tenker: «Gøy! Hvorfor gjør jeg

ikke dette oftere?» På den måten har jeg blitt en litt bedre fyr å leve sammen med. Jeg behøver vel ikke gi flere eksempler for å overbevise deg om at lyst og glede gir mer krefter og energi enn det som er kjedelig? Du har sikkert drøssevis av eksempler fra ditt eget liv, hvis ikke du har blitt så «voksen» at du helt har glemt å leke.

Glen kom til juniorgruppa som 13-åring. Allerede da han var et par år gammel forsto foreldrene at noe var galt med gutten. Han var alltid i aktivitet, men nokså formålsløst, fra den ene tingen til den andre. Prøvde de å stoppe han, kunne han bli blå i ansiktet av raseri og hyling. Språkutviklingen var sein, og først i 4 års alder begynte han å snakke. Han begynte i skolen som 7-åring, men det gikk helt galt fra første stund av, og på den måten kom familien i kontakt med hjelpeapparatet. Der fikk han diagnosen AD/HD (Attention Deficit/Hyperactivity Disorder), eller MBD (Minimal Brain Dysfunction) som det het den gangen. Her hjemme kaller vi dem ofte hyperaktive barn, men det er glidende grader fra normalitet til svært plagede barn.

Sist, men ikke minst: Han ble en god trialkjører.

Glen var svært plaget (og plagsom). Fra han var 7 til han var 10 år var han på behandlingshjem. Derfra rømte han et utall av ganger og ble til slutt utskrevet. Så hadde man forsøkt en spesialscole, men med samme resultat. Nå var det kommet til en rekke farligere handlinger som ildspåsettelse og trusler mot mindre barn. For Glen hadde livet vært kjeft og alvorsprat og fortvilte voksne så lenge han kunne huske. Det var han blitt immun mot. Problemet besto også i at han lærte lite og ikke fikk inn vanlige sosiale normer på grunn av all uro-

en og støyen. Men Glen hadde en drøm. Han ville bli trialkjører. En eldre gutt i gata der han bodde i førskolealder var en god trialkjører, og han var grei med Glen. Det hadde Glen aldri glemt. Dermed havnet Glen hos oss. I tre år jobbet vi sammen om utviklinga hans. Først og fremst for å gjøre en god trialkjører ut av ham. Men gjennom det lærte han en masse andre ferdigheter som han kunne ta med seg på andre arenaer i livet. Fordi han alltid hadde glede av kjøringa, lærte han seg å holde ut lenger uten å skifte gjøremål. Han lærte etter hvert å kon-

sentrere seg om det han holdt på med. Han lærte seg at instruksjon og rettledning ikke er det samme som kjeft. Etter hvert kunne han åpne ørene og ta inn det vi sa, istedenfor å lukke oss ute når vi snakket til og med ham. Han lærte, litt etter litt, å være sammen med andre og å ta hensyn til andre. Han ble et teammenneske. Sist, men ikke minst: Han ble en god trialkjører. Kretsmeester 2 ganger og sjetteplass i Norgesmesterskapet i A-klassen. Jeg sier ikke at det var lett. Det var det på ingen måte. Mange kriser underveis. Men, og det er det viktige poenget, vi hadde alltid gleden og lysta å falle tilbake på, og der hentet Glen energien og kreftene til å gå videre. På den måten nådde han lenger enn mange unger uten funksjonshemming.

Misforstå meg ikke! Dette betyr ikke at alle forandringsprosesser skal styres av lystprinsippet. Det betyr heller ikke at det ikke kan være tilstrekkelig med krefter til en forandring uten lystpreg. Det betyr bare at hvis vi trenger mye krefter, og det er mulig å bruke lystpregede metoder, så vil det sannsynligvis rekke lenger enn det alvorstunge.

Tredje kontrollspørsmål i kvalitetssikringen av en kraftfull og energetisk forandringsprosess blir da: Kan metodene i forandringsprosessen være lystbetont?

*Jeg sa at vi mennesker i prinsippet fungerer noenlunde likt. Men det er en stor forskjell på ungdom med store livsproblemer og de fleste av oss andre. Mens vi stort sett skal ut på småturer her i livet, og har drivstoff nok til det, sender vi ungdommen av gårde på en altomfattende langtur. For dem dreier det seg liksom ikke bare om oppvasken. De skal forandre et helt liv. Atferd, forhold hjemme, skole, jobb, kriminalitet, venner, stoff, selvtillit, osv. Det er et rally som går over mange år. Når de starter er de fleste av dem både nedkjørte og har bare småskvetter på tanken. Og ingen reservekanne. Da blir plutselig våre tre prinsipper ganske mye viktigere: **Lystbetont forandringsmetode, troverdig forandringsprosess og et attråverdig mål å forandre seg mot.** For det er en forutsetning for all forandring: Forandring krever energi!*

...hvor du kan lese om gnisten som får motoren til å starte, en gutt som ikke kunne spille gitar og skattejakt på drømmeloftet.

Vår drømmeoppfyllelsesfabrikk får altså inn råvaren: En ungdom med et livsproblem og, like viktig, en drøm. Vi skal både realisere drømmen og endre livsløpet. Å endre livsløpet vet vi er en kraftkrevende prosess som tar tid, og som har store sjanser for ikke å lykkes hvis det ikke er tilstrekkelig energi i prosessen. Det er energi i drømmen. Hvis vi kan gjøre drømmeoppfyllelsen til ett av prosessens mål, og endringen av livsløpet blir nødvendig for å oppfylle drømmen, vil hele prosessen hente energi og retning fra drømmen. Denne energien, som ligger i selve råvaren vår, henter vi ut og transformerer i tre adskilte operasjoner.

Dette og de to følgende kapitlene skal handle om de tre transformatorene som transformerer opp energien slik at prosessene kan starte, målstyres og løpe over lang tid. Den engelske måten å si «klar, ferdig, gå» på beskriver disse tre operasjonene:

Ready?

Er vi klare til start?

Energimobilisering

Aim!

Sikt inn på målet

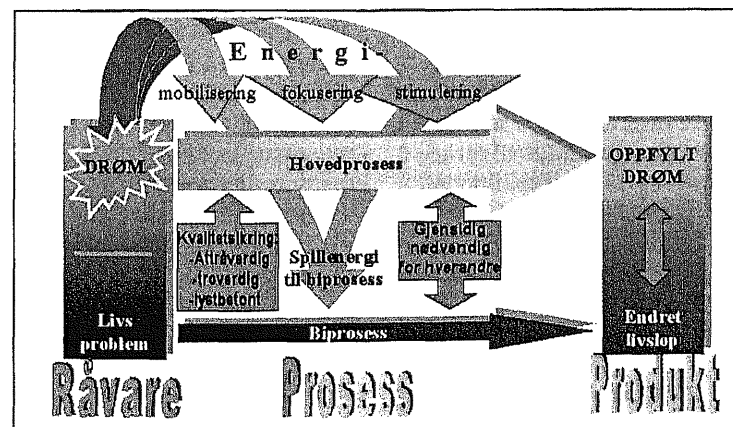
Energifokusering

Go!!

La prosessen løpe

Energistimulering.

Skjematisk fremstilling av prosesser i drømmeoppfyllelsesfabrikken. Råvaren, en ungdom med et livsproblem og en drøm, forandres til en ungdom med et endret livsløp og en oppfylt drøm. Hovedprosessen, drømmeoppfyllelsen, kvalitetssikres på at målet er attraktivt, prosessen troverdig og metoden lystbetont (kapittel «Forandring»), og henter energi fra drømmen. Energien transformeres opp i tre operasjoner: Energimobilisering (kapittel «Ready?»), energifokusering (kapittel «Aim!») og energi stimulering (kapittel «Go!!»). Biprosessen, et endret livsløp, er nødvendig for hovedprosessen og henter spillenergi fra hovedprosessen.

Energi mobilisering har vi allerede snakket mye om, så dette kapittelet blir en kort rekapitulering av en del ting vi allerede har vært innom. Det handler om å finne fram til drømmen, interessen og talentet, energiens kilder, og mobilisere den kraften som ligger der. Vi må trekke drømmen fram i lyset, blåse støv av den og vise at den kan realiseres, slik vi var inne på i kapittelet foran. I kapittelet «Første møte», finner du et godt eksempel på mobilisering av energi hos Tom (side 28 og utover). Han kommer til 2&4 til inntakssamtale fordi han må. Han venter å finne det han alltid har møtt, det evige kravet om å forbedre seg og forandre seg. Lei, oppgitt og skeptisk som han er, har han innstilt seg på å bruke kreftene på å forsvare seg mot dette umulige kravet ved hjelp av likegyldighet og distanse. Men så skjer det etter hvert noe som forandrer dette. Han møter en mulighet for å gjøre sine egne drømmer til virkelighet. Vi har helt på litt bensin og fått motoren til å tenne. Vi viser ham, for å holde oss til begrepene fra forrige kapittel, et mål som er attråverdig for ham. Vi demonstrerer at det faktisk går an å tro på prosessen fram mot dette

målet. Han blir forespeilet lystpregede metoder for å nå målet. Han opplever at motorsporten er «på ordentlig», profesjonelt og entusiastisk. Han forbauses over at vi, i praksis, er mer opptatt av å gjøre ham til motorsportsutøver enn av å fordype oss i problemene hans.

Problemet med mobilisering av energi kan være å finne fram til nettopp denne drømmen hos den enkelte. Drømmen kan være godt skjult. Men den som leter, han finner. Og leter vi ikke, finner vi den sannsynligvis ikke, der den slumrer og støver ned bak alle problemene. Noen er allerede mobilisert når de møter oss for første gang. De har fått fortalt om 2&4 og de mulighetene de kan virkeliggjøre der, og har tigget og bedt om å få begynne. Andre trenger mer hjelp til å finne fram til kreftene i seg selv, eller er ikke en gang helt bevisst hva de ønsker seg her i livet. Men når en slik mulighet åpner seg, slenger de seg på og blir ofte entusiastiske og tent underveis. Andre kommer til oss, men drømmene stemmer ikke med det vi driver med. Benny, som jeg fortalte om da jeg snakket om attråverdige mål i

forrige kapittel (side 85), er et eksempel på det. Ingen hadde registrert at han bar på en drøm om å spille i band. Av en eller annen grunn hadde han havnet på inntaksintervju hos oss, selv om han ikke hadde noe spesielt forhold til motor og motorsport. Jeg så ingen realistisk mulighet til å mobilisere energien hans med vår aktivitet, for det var ikke der den lå. Sammen ble vi enige om at det ikke var noen ide å starte på noe ingen av oss trodde på. Men hvor skulle han finne en tilsvarende mulighet på sitt interessefelt? Jeg er overbevist om at kreftene lå der, i musikken. Men det var ikke noen som kunne hente dem fram. Vi representerer jo bare en liten krok på det store, menneskelige drømmeloftet.

Mobilisering av energi er å motivere. I behandling snakkes det mye om motivasjon. Han eller hun er, eller er ikke, motivert for behandling, sier man. Dermed legger man motivasjon inn som en egenskap isolert i vedkommende selv, og gjør dette til en moralsk egenskap hos den enkelte, uavhengig av omgivelsene og de reelle mulighetene som eksisterer. At et menneske ikke er motivert til noe som man

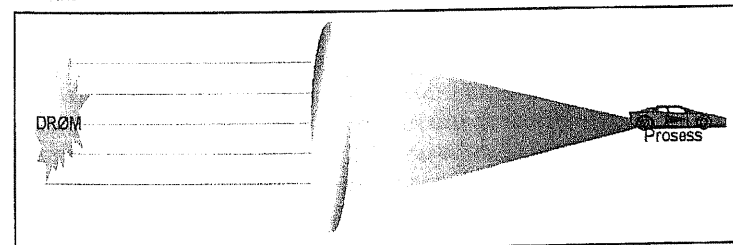
verken ønsker, tror er gjennomførbart eller ser som gledelig, er jo ingen stor gåte. Men det er klart at det blir fristende å se på motivasjon som en moralsk egenskap hos mennesket selv. Da slipper man å spørre hva samfunnet og behandlerens rolle i motivasjonsprosessen er. La meg minne om noe vi allerede har sagt om motiv for handlinger og virksomhet i kapittel «Rammen» (side 55): Motivet er virksomhetens mening. At motivet er sterkt betyr at det er sterkt følelsesmessig ladet og bevisst villet eller ønsket.

Vi må altså sørge for at meningen med handlingene (behandlingene) treffer punktene med følelsesmessig ladning og sterke ønsker. Det er vi som tilrettelegger og styrer behandlingen (handlingene eller virksomheten). Derfor er det vårt ansvar at vi finner og treffer disse punktene hos den enkelte. Vi må være med å mobilisere energien! Vi må gå på skattejakt på drømmeloftet hos den enkelte og ha noe reelt å tilby når vi finner drømmen. Er drømmen eller interessen bare som noen ulmende glør, blåser vi liv i glørne til det oppstår flammer. Da er energien mobilisert.

...hvor du kan lese om å starte skogbrann med brilleglass, en som begynner å grine og å rydde unna vindfall.

«Det eneste du skal få til, er å møte her nykter hver gang og gjøre det du har mest lyst til i livet sammen med disse flotte folka her.» Det er Freds ord til Johnny oppe på hemsen på bilverstedet (side 89). Godt sagt, Fred! For dette er et sentralt prinsipp i tenkingen på Motorsportstiltaket 2&4. Glem alle disse store og vanskelige og håpløse forandringene foreløpig. Nå har du en eneste oppgave å løse: Du skal bli motorsportsutøver! Der skal du sette kreftene inn. Der skal du satse og vinne. Den oppgaven er overskuelig. Den er konkret og nesten til å ta og føle på. Den har både smak og lukt. Lukten av eksos og olje, smaken av støv som virvles opp i svingene. Det er det det handler om nå. Dette ene, viktige, ønskede: Å gjøre drømmen til virkelighet.

Denne konsentrasjonen av de mobiliserte kreftene inn mot ett, skarpt definert punkt er det vi kaller energi fokusering. Det er som da vi som gutter tok brillene til han i klassen med de tjukkeste brilleglassa, raka sammen litt tørt løv og papir og samlet strålene fra den bleike vårsola i ett eneste lite, lysende punkt. Energien fra sola, som knapt nok varmet oss, ble så intens at det tok fyr. På den måten kan du starte en skogbrann med de bleke strålene fra vårsola. På samme måten tar vi de bleke strålene av en mobilisert drøm, samler dem til et sviende hett punkt og får det til å brenne lystig og kraftig. Hvis du tar en ny titt på figuren i forrige kapittel som fremstiller produksjonsprosessen i drømmeoppfyltingsfabrikken, ser du at hovedprosessen er oppfyllingen

All energi fokuseres inn mot ett eneste, konkret og avgrenset punkt: Motorsporten.

av drømmen, mens det å endre livsløpet bare er en biprosess. Energifokusering er nettopp å gjøre motorsporten til hovedsaken.

En slik konsentrasjon av energien og innsatsen om en ting øker sjansene for å lykkes med dette ene, fordi kreftene som legges inn blir sterkere. Vår teoretiske forståelse sier oss at vi former oss selv og vår personlighet gjennom virksomhet og handling. Vi er det vi gjør. Derfor vil vi skape virksomhet og handling som er i stand til å gi et positivt samspill med omgivelsene og som kan styrke selvfølelsen og selvbildet. Vi har samtidig sagt at virksomheter som blir dominerende her og nå, har størst innflytelse på personlighetsdannelsen. Vi må altså forsøke å gjøre hovedprosessen til en dominerende virksomhet i ungdommens liv. Det ville vi ha små sjanser for å lykkes med hvis endringen av livsløpet ble hovedsaken. Siden en slik dominerende virksomhet er grunnlaget for forandring, blir det altså primært å gjennomføre og understøtte denne virksomheten. Da må energien fokuseres inn mot denne virksomheten og brukes der. Motorsports-

aktiviteten blir det primære, også behandlingsmessig sett. Så lenge motorsporten er primær, kan vi opprettholde denne energifokuseringen som sann og ekte. I det øyeblikket aktiviteten ikke lenger er først og viktigst, blir fokuseringen forstyrret, og virksomheten mindre vellykket. Energifokuseringen er altså ikke et smart terapeutisk triks, ordmagi eller et forsøk på å lure ungdommen til behandling. Den er det det egentlig handler om.

Vi som hjelpere og behandlere må da hele tiden også se motorsporten som det viktigste, det primære. Her er vi inne på et område som av og til kan være veldig vanskelig. Når livsproblemer og kriser tårner seg opp, eller atferden blir fullstendig uakseptabel, hva gjør vi da? Skifter vi fokus over til å betrakte problemene som det primære, som i tradisjonell terapi? I så fall vil vår fokusering på problemer også trekke ungdommenes fokus dit. Balansegangen er hårfin, og krever høy grad av bevissthet. Et par eksempler kan kanskje bedre illustrere hva jeg mener:

Eksempel:

Det er vår og endelig snøbart på Motorsportstiltaket 2&4. John har forlangt samling rundt det runde bordet. Han er eldstemann på junior trial, og nå har han fått nok. Han orker ikke mer av Kevin, og må få sagt fra før han eksploderer og slår drittungen flat. En etter en kommer gutta tuslende inn fra trialterrenget, tar av seg kjørestøvlene i gangen og setter seg ned. John kommer først, og i hælene på ham, som vanlig, Terje. Så kommer Henry, og til sist, Kevin. Han forstår nok at det skal handle om ham. Igjen. Stemningen er spent, og det sies ikke stort. Gruppelederen Henning og jeg tar også plass rundt bordet. John åpner:

«Kevin, nå er jeg skikkelig lei av det tullet ditt. Her er vi i gang og skal trene, og så oppfører du deg som en tulling hele tida. Tøyer grensene, kjører villmann, krangler om tur, flirer og ler av andre når de ikke får til kjøringa. Alt handler om deg hele tida, ser det ut som. Henning får ikke gjort noe annet enn å stoppe deg, kjeffe på deg, megle på krangler du starter. Treninga blir bare tull. Og sånn er det hver eneste dag. Om vi trener, eller er på verkstedet eller sitter og

prater, så er det du som starter ett eller annet og lager kvalm med det egokjøret ditt. I dag har jeg ikke lært en dritt, bare blitt mer og mer forbanna.» Kevin sitter og ser ut av vinduet og flirer mens John snakker, og da tenner Terje:

«Hva er det du flirer av, din dust! Forstår du ingen ting? Vi vil ikke ha deg her lenger, hvis du skal holde på sånn.»

Terje og John er noen år eldre enn de to andre, og legger breisida til mot «barnetullet».

Nå er ikke dette bare «barne-tull» fra Kevins side. Det er et mønster som har repetert seg opp gjennom mange år. Det har skapt store problemer for gutten hvor enn han har vært. Han klarte seg ikke på skolen fra første dag av. Røk uklar med voksne og klassekamerater. Han har ikke jevnaldrende venner, for de legger han seg fort ut med. Han har drevet spesialskoler og behandlere fra sans og samling. Han er bare 13 år gammel, men er ofte dødsens fortvilet og ensom og snakker i tunge stunder om at det ikke er noen vits i å leve. Han er her for å få hjelp til et bedre liv. Nå kjenner vi voksne oss splittet. På den ene siden deler vi de andre gruppedeltakernes forbannelse over slitsomme dager og ødelagte

treninger. Som trenere som skal drive denne gjengen fram til prestasjoner i trialkonkurranser, ser vi at Kevin ødelegger for teamet. Men som behandlere har vi en dypere forståelse av at atferden hans er uttrykk for en fortvilet gutt-unges klønete forsøk på å mestre verden rundt seg. Den splitnelsen Henning og jeg kjenner inni oss nå, vårt dilemma, er: Skal vi gripe inn på idrettens eller på behandlingens premisser? De to måtene å vurdere situasjonen på står i motsetning til hverandre etter tradisjonell tenking. Hvis vi nå «tar vare på» Kevin, har vi øvd vold på treningsmoralen og teamånden, og for så vidt også på Kevins ønske om å bli en god trialkjører. Det kan han aldri bli på den måten. Ingen normal idrettsgruppe ville akseptere Kevins spill. Ingen trener vil ellers skal la én ødelegge for resten. Da må han heller ofre den ene, hvis det ikke er mulig å løse det på andre måter. Og det er det tydeligvis ikke her. På den andre siden kjenner vi som behandlere, både fornuftsmessig og med hjertet, at denne 13-åringen trenger forståelse, omsorg og aksept. Og selvsagt grenser og endeløs tålmodighet. Vi vet at vi risikerer å miste ham hvis vi kjører fram idret-

tens premisser. Dermed kan vi gi ham det han minst av alt trenger nå: Et nytt nederlag og en ny negativ erfaring. Samlingen rundt det runde bordet utspiller seg videre med beskyldninger og motbeskyldninger, og vi velger å se hvor dette bærer. Men vi vet at når vi griper inn, må vi gripe inn på motorsportens premisser, uavhengig av splittede tanker og følelser. Hvis ikke gjør vi oss om til en behandlingstjeneste med behandlingstenkingen først og idretten som en sekundær aktivitet. Biprosess blir hovedprosess og omvendt. Vi mister fokuseringen av energi mot det idrettslige og motorsportslige målet. Vi må med andre ord stole på at det vi sier om at vi forandrer oss gjennom virksomhet er riktig, og at virksomheten i seg selv er sterkt nok motiv for gutten til å tåle dette. Henning angriper det til slutt på denne måten: «Vi kan fortsette å slenge beskyldninger mot hverandre i evigheter. Men kommer vi egentlig noe videre med det? Alle gjør dumme ting. Kevin, det hjelper ikke deg nå å finne alle andres feil, for nå handler det om deg. Andre ganger er det de andre. Selv om det har blitt mye på deg i det siste. Men det er egentlig ikke så

rart, for du kjører deg selv fram hele tida, og vi får knapt nok gjort noe annet enn å holde på med deg. Og når du synes du har fått nok, setter du fra deg sykkelen og forsvinner et eller annet sted for å furte. Det blir ikke noe trening av det, verken for deg eller for de andre. Du jobber jo stikk imot deg selv hele tida. Var det ikke du som ville bli en bedre kjører? Hvordan blir du det? Krangler deg til det? Gjør treneren om til barnevakt, politimann og fredsmekler? Jeg prøver å ta deg på alvor når du sier at du vil nå målene dine, mens du saboterer målene til hele gruppa.» Kevin reiser seg brått opp. Tårer står i øynene på ham nå. Uten et ord forsvinner han ut døra. Vi ser ham gjennom vinduet på vei ned mot bussholdeplassen. Jeg sier nei når det blir foreslått å løpe etter ham. «La ham gå. Han vet hva vi vil. Han vet at det er det samme som han vil. Han må finne ut av det selv. Jeg skal ringe til mora hans og si fra at vi henter ham i morgen hvis han ringer og ber om det» Vi skriver åpen dagbok hver dag. Der kan deltakerne skrive inn sine gleder og forbannelser, og der skal gruppeleder oppsummere dagen. I dagboka

fra dagen etter denne hendelsen, har Henning skrevet: «Tilstede: Alle. Planlagt program: Trialtrening på Romsås. Kevin ringer utpå morgenen og var veldig lei seg. Jeg sa til ham at vi ikke skulle ta opp bråket fra i går, og da ville Kevin komme. Men da han selv begynte å prate om i går, måtte jo vi andre svare. Terje blåste seg opp, og Kevin forsvant på spiserommet og gråt. Men alt ordnet seg, og vi pakket opp syklene i bilen og reiste til Romsås. Ingen hadde fylt bensin, så Henry gikk tom, men var like glad. John og Terje slo seg, og Kevin hadde sin beste treningsøkt noensinne!»

Eksempel:

Stig er over 34 år gammel, og har misbrukt amfetamin i mer enn halvparten av disse årene. Du har truffet ham tidligere. Det var han som viste bilverkstedet til Tom da han hadde sitt første møte med 2&4 (side 35). Som du kanskje husker, fortalte han Tom at seniorgruppa skulle kjøre bilcrossløp den helgen, men at han selv ikke skulle kjøre. Han fikk ikke stille til start fordi han hadde hatt en sprekk en tid i forvegen. Vi skal fortsette litt på den historien. Dette var andre løpet

Stig gikk glipp av på den måten. Det begynte å bli et alvorlig problem for ham. På to måneder. For det første ønsket han ikke å forsette å kaste bort livet sitt i et tåkeland av dop og problemer. Han innså at såpass hyppige sprekke ikke var å slutte med stoff, men snarere tvert imot. Det var å begynne igjen. For det andre gikk jo hele løps-sesongen i dass på denne måten. Hans motorsportslige mål var klare, og nå var han i ferd med å ødelegge mulighetene til å nå dit. Ingen gjør det bra bak rattet uten å ha noenlunde kontroll på resten av livet også. Så spørsmålet nå var hvordan han kunne bedre denne kontrollen. Han så at det var nødvendig å ta fatt i de problemene som kom mellom ham og målet hans. Han måtte rydde unna det som hindret ham i å nå målet. Det ble nødvendig å analysere hvorfor han sprakk, og det ba han om hjelp til. Sammen prøvde vi å finne ut hva problemene besto i. Det var ikke noen enkle svar, for livet hans var veldig innfløkt og flokete. Men noen områder pekte seg ut. Han bodde fremdeles i den leiligheten som han hadde brukt som narkoreir i en årrekke. Alle gamle kompiser visste hvor han bodde, og han ble stadig oppsøkt av noen

som hadde stoff eller et opplegg på gang. Det var uholdbart. Han strevde også med en del tanker og opplevelser fra tidligere som han ikke hadde fått orden på. Han hadde ofte mye angst. Alene hjemme med tankene og angsten var han et lett bytte for gamle kompiser som ville ha ham med på kjøret igjen. Han hadde håpet at disse tingene skulle ordne seg av seg selv underveis, for til å begynne med hadde han ikke orket å gyve løs på verken å bytte bolig eller søke hjelp med følelser og tanker. Det han hadde av krefter og ork hadde han lagt ned i å nå målet han hadde satt seg: Å kjøre bilrace. Han hadde kommet et godt stykke på vei. Han hadde bygget en bra bil. Han hadde førerkort og lisens. Han hadde trent og lært seg kjøreteknikk. Og ikke minst hadde han et nesten perfekt oppmøte på 2&4. Siden han ikke hadde jobb eller skole, det syntes han var litt tidlig, var han på motorsportstiltaket både sent og tidlig. Men så var det noen helger han var overlatt til seg selv. Nå gikk han løs på å finne seg et nytt sted å bo i nærheten av Motorsportstiltaket 2&4. Han tok også kontakt med Psykiatrisk Ungdomsteam (PUT) og begynte med ukentli-

ge samtaler hos en psykolog. Det var ofte tungt og vanskelig, for mye dritt skulle virvles opp. Betyr dette at Stig mistet taket i fokuseringen av energi mot sitt motorsportslige mål? Nei, tvert i mot! Det betyr at han klarte å bevare energien fokusert inn mot dette ene oppnåelige punktet, og ved å bruke den spillkraften som lå i dette, klarte han å ta tak i de problemene som truet med å hindre ham i å nå målet. Det er nettopp dette som er poenget med denne vinklingen. Det skaper energi nok til både å realisere en drøm, fordi alt settes inn på dette ene, og til å rydde problemene unna hvis de står i veien.

At fokuseringen på den motorsportslige aktiviteten er det primære, betyr altså ikke at det blir det eneste vi jobber med. Det betyr bare at alt det andre, å rydde unna det som ligger i veien, kommer som en følge av denne fokuseringen, som noe sekundært. At det er sekundært, betyr ikke at det er mindre viktig eller skal tas lettere på. Det er jammen viktig nok, så lenge det kan velte drømmen. Det må jobbes skikkelig med, for ellers kommer kanskje samme problemet i ve-

gen for deg igjen etter kort tid. Det er det som menes med at hovedprosess og biprosess er gjensidig nødvendige for hverandre (se figuren på side 93). Det er som når du kjører Rally og er ute på en fartsetappe på en øde skogsvei. Du kjører fort og godt, og kjenner at dette blir en bra tid. Men rundt neste sving oppdager du et tre som har falt over vegen. For å komme i mål på etappen må du ut og rydde treet av veien. Det primære for deg er å komme i mål på etappen på best mulig tid. Fordi du virkelig er oppsatt på dette, mobiliserer du alt du har av krefter (med hjelp av kartleseren) og hiver treet skikkelig ut av veien. Så fortsetter du kjøringa med enda litt mer fart for å ta igjen det tapte. Først og fremst (primært) er du ute og kjører farts-etappe. Men fordi du gjør det, dukker det opp noen andre (sekundære) oppgaver som du også må ta fatt på: Rydde vekk treet. At det å rydde vekk treet er sekundært, betyr ikke at den oppgaven er mindre viktig. Blir ikke treet ryddet vekk, kommer du ikke forbi det. Da når du aldri mål. Gjør du en dårlig og halvhjertet jobb og bare stabler treet opp i vegkanten, så du så vidt kan snike bilen forbi, kan det være at treet detter

ut i vegen igjen når du setter deg inn og smeller igjen bildøra. Så du må gjøre en skikkelig jobb, selv om trerydding ikke hører med til de primære oppgavene i en fartsetappe. Hvis du denne søndagen ikke kjørte rally, men fikk som oppgave å gå ut i skogen og rydde vindfall, ville treryddingen være primær. Det er neimen ikke sikkert du hadde orket å bevege deg ut en gang. Særlig ikke hvis du følte deg sliten og sjuk og svak og dårlig bak. Og når du går ut for å rydde trær, kan det hende at du i denne skogen finner så mange falne trær at du ikke vet hvor du skal begynne og om du noen gang blir ferdig. Så lempet du kanskje halvhjertet på et par stammer, retter ryggen, ser utover villniset og tenker: Dette klarer jeg ikke! Der har du forskjellen på energifokusering og

det å spre en liten mengde energi på mange store oppgaver på samme tid. For oss, metodisk, blir det et spørsmål om å holde orden på hva som er primært og hva som er sekundært, rett og slett. Aktiviteten må være for aktivitetens egen skyld, fordi den har en egenverdi, uavhengig av behandling og problemer.

Aktiviteten må skje på aktivitetens egne premisser, først og fremst. Vi må være profesjonelle, rett og slett. Ikke profesjonelle behandlere, men profesjonelle motorsportsfolk. Jeg pleier å oversette det til norsk ved å si: Det skal være på ordentlig, ikke på lissom. Er det ikke på ordentlig er det ingenting å fokusere inn mot. Samles energibuntene fra fokuseringen i et punkt i løse lufta, der det bare er noe på lissom, så oppstår ingen ild!

...hvor du kan lese om å bestige seierspaller, likheten mellom Johan Olav Koss og Kent Ronny og å kjøre loddrette kanter.

Kraften er mobilisert og fokusert. Prosessen er i gang. Men dette er et langt løp. Kanskje det skal gå over flere år. Seniorgruppas program er på to år. For juniorene er det ikke noen bestemt tid de skal være knyttet opp til gruppa. Det varierer avhengig av hvor gamle de er når de kommer inn, hvordan livssituasjonen utvikler seg og flere andre faktorer. Gjennomsnittet er på litt i overkant av 20 måneder, med variasjoner mellom 1 år og opp til 4 år. I perioder kan det kjennes som om en ikke kommer noen vei. Det kommer helt sikkert tilbakeslag og tunge perioder. Derfor er det ikke tilstrekkelig at vi sørger for at energien og kreftene er på plass i begynnelsen. Det må stadig fylles på og vedlikeholdes underveis. Når de harde motbakkene kommer gjelder det å ha krefter igjen.

Hva er det som stimulerer og gir oss fornyede krefter? Når ber jeg deg igjen om å undersøke den saken ut fra de erfaringene du har gjort i ditt eget liv, for du er din nærmeste og mest pålitelige kilde. Tro aldri

at det er særlig annerledes for andre enn det er for deg. Bulka biler bruker ikke annerledes bensin enn de som er fine i lakken. Når du har funnet ut hva som stimulerer og fornyer dine krefter, vet du også hva ungdommen trenger for å klare seg gjennom et så langt og tøft løp.

Jeg skal gi deg et tips om hvor du kan begynne å lete etter det som stimulerer til fornyet innsats. Å få til noe, gir appetitt på å få til mer. Hvis det å få til noe skjer i et vekselspill med andre, blir sett og anerkjent, forsterkes denne effekten. Jo mer det vi lykkes med betyr for oss, desto mer stimulerer det. Det vil, med litt akademiske og snirklete vendinger, si at jo sterkere følelsesmessig ladet og jo mer bevisst villet, desto bedre. Nå er jeg klar over at vi har mange andre, viktige kilder til stimulering. Kjærlighet og forelskelse et eksempel. Men akkurat det med kjærlighet er det ikke så lett å fikse for folk. Det kan vanskelig planlegges. Det kan også påstås at kjærlighet egentlig også handler om å få til noe, å lykkes.

Og som oftest er kjærligheten både sterkt følelsesmessig ladet og villet. Da holder jeg ulykkelig kjærlighet utenfor, for kjærlighetssorgen er ikke spesielt stimulerende. Kjærlighet og forelskelse handler nettopp om å bli sett og anerkjent i et vekselspill med andre. Så kanskje denne fabelaktige, men lunefulle, energikilden slett ikke er mystisk og annerledes tross alt? I denne sammenhengen kan det jo være interessant å merke seg at både forskning og erfaring viser at en av hovedveiene ut av rusmiddelmisbruk er kjærligheten. Det å etablere et fast forhold er vendepunktet for mange. Parallellen er spennende, også fordi den energien til forandring som hentes i kjærligheten kanskje springer ut av drømmen om å elske og å bli elsket. Samtidig blir kjærlighetsforholdet hovedprosessen, mens endringen av livsløp er et biprodukt som får sin kraft fra hovedprosessen.

Seier

Jeg tror vi har et begrep som på en enkel og lettfattelig måte tar vare på essensen i energistimuleringen: Seier. For oss er dette et kjernebegrep.

Det er helt sentralt, og vi bruker det hele tiden, både i vår forståelse og i det daglige arbeidet. Motorsportstiltaket 2&4 er på mange måter utenkelig uten begrepet seier, som har fulgt oss fra de aller første årene, den gangen vi kjørte motorsykel på veien og to store viktige seire sto sentralt: Det å få førerkort for MC og det å stå på Nordkapp, sivilisasjonens yttergrense mot nord, etter en tur på 2500 km.

Jeg skal snakke mye om seire, både i dette kapittelet og senere. Derfor tror jeg det kan være lurt å titte litt på selve begrepet, slik at vi får de samme assosiasjonene når vi fortsetter å bruke begrepet. Hva legger vi i ordet seier? Mange tenker først og fremst på seier som det å gå først over mål, og dermed vinne over andre. I dag er det mye oppstyr rundt toppidrett og toppidrettsprestasjoner. Mange knytter derfor opp seiersbegrepet til det å vinne over andre i en konkurranse. Det gode sosialdemokratiet på femti- og sekstitallet lærte oss som vokste opp på den tiden at det viktigste ikke var å vinne, men å delta. En dag fortalte Gro oss at det er typisk norsk å være best. Inne bærer det at hvis du ikke er

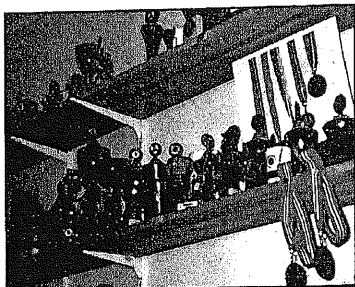

1983. Den gangen seniorene kjørte gatemotorsykel. Første store seier, førerkortet, er tatt. Klare for neste seier: Nordkapp.

best, så er du ikke typisk norsk? Hva er du da? En feilvare? Et B-produkt? Eller kanskje en forkledd utlending, en slags skap-degos? Vel, det er kanskje en avsporing å begynne å harselere over et politisk slagord. Men det ligger noe grums i seiersbegrepet som vi må reservere oss mot. Vi får vite at gull er seier og sølv er tap. Samfunnet hyller idrettsfeltene som formulerer seg slik. Vi driver også med konkurranseidrett. Til og med på høyt plan. Så det kan være nokså nærliggende å mistenke oss for en slik elitistisk tenkning. Heldigvis er mistanken ubegrunnet. Dette er ikke det seiersbegrepet vi bruker og er glad i. Vi legger ikke så snevre rammer på våre seire. For oss er det å seire å nå et mål, over-

vinne en hindring eller flytte egne grenser. Vi begrenser oss heller ikke til konkurransearenaen, selv om den er viktig. Til slutt, men ikke minst viktig: Å seire er ikke først og fremst å vinne over andre, men å vinne over seg selv. Du behøver ikke å skape de store overskriftene for å kunne kalle noe en seier. Sølvmedaljen, 10. plassen eller jumboplassen kan være en stor personlig seier, langt viktigere enn enda en plassering øverst på seierspallen. Vi er nok langt mer enige i det gamle, gode olympiske mottoet om at det viktigste ikke er å vinne, men å delta. Å delta betyr å være med, være i virksomhet, være i prosessen. Og at det er viktigst, ja faktisk det som former og skaper oss, har vi understreket før.

Resultatet er et speilbilde av forberedelsene. Dette er utsnittet av premiehylle som minner deltakerne daglig om at alle kan seire om forberedelsene er gode nok.

Hvis «å vinne» betyr å komme først, slutter vi oss helt til de gamle Olymperne. Men hvis å vinne er synonymt med vårt begrep «seire», må vi vri litt på det gamle mottoet og si: «Å seire er en forutsetning for å delta.» For det er energien vi høster i seirene som holder deltakelsen i gang. Det er der vi fyller på drivstoffet.

Å legge opp til seire under prosessen blir altså viktig for å stimulere til videre satsing. Store seire og små seire. Du kan seire på mange arenaer. Idretten og motorsporten er bare en av dem. Men for oss er dette en viktig arena med stor egenverdi og stor symbolverdi. Skal vi seire i motorsporten og idretten, det vil si stadig nå nye mål, må vi arbeide profesjonelt og effektivt. Siden seirene blir så viktige for hele prosessen, må vi legge ned tilstrekkelig med innsats, både i form av kompetanse,

tid, arbeid og penger. Tilsvarende må deltakerne yte sitt ytterste. For en seier er bare avhengig av innsats. Den er ikke avhengig av talent eller flaks eller andre variabler som er ulikt fordelt mellom oss mennesker. Det er to grunner til det. Vi kan selv definere hva som er en seier. Det behøver ikke handle om å bli verdensmester. Det behøver ikke å handle om resultater i det hele tatt! For det andre er det sant som toppidrettsguruene i Olympiatoppen sier: Resultatet avspeiler forberedelsene. Er forberedelsene gode nok, kommer også resultatet. Hvis forberedelsene er for dårlige, uteblir som oftest resultatet. Om du seirer, blir altså avhengig av deg og det apparatet du har rundt deg. Selvfølgelig kan noen ha «flaks» og vinne uten særlige anstrengelser. Men en seier som kommer lett, eller av seg selv, er ikke en ekte seier. Den skaper ikke mye annet enn en følelse av ufortjent flaks. En seier som føles fortjent og kroner en ærlig, strevsom innsats, kjennes jublende deilig, uansett hvilket nivå vi snakker om og hva slags seier det er. Det å lære og erfare at innsats gir seier, sporer til ny og forsterket innsats. For jeg kjenner ingen som er

blitt mett av seire og trett av å flytte sine egne grenser stadig lenger. Kanskje ungdommene skifter arena etter hvert og ikke lenger synes at motorsporten er det viktigste. Andre utfordringer virker mer forlokkende. Da har de i hvert fall med seg en viktig kunnskap om at innsats gir seier. De har erfart at resultatene er et speilbilde av forberedelsene. Det er viktig ballast, uansett.

Mål

Mål er tett og uløselig knyttet til seier. Bokstavelig og konkret i konkurranser, men også ellers. Vet du ikke hvor mål er, er sjansene dine for å komme dit, og dermed seire, små og tilfeldige. Vet du hva som er målet, men ikke styrer bevisst mot det, kommer du i hvert fall ikke inn på en god plassering. Hvis du passerer mål, men ikke har registrert det, og derfor fortsetter videre som om ingenting var hendt, kan du ikke vite om du har seiret. Så mål og seier er som Knoll og Tott, utenkelige uten hverandre. Har du ikke et mål, høster du heller ingen seier. Så enkelt er det. Målsetting blir derfor det andre sentrale begrepet når vi skal stimulere til

mer energi i prosessen. Her har vi mye å lære av idretten, og særlig det profesjonelle arbeidet som gjøres i toppidretten. Jeg har en lang og inngående utdanning bak meg innenfor behandling, men der var det ikke et pip om målsetting. Det er vel forresten ikke så rart, for innenfor behandling er man ikke særlig opptatt av seire heller. Det er lik som problemene og elendigheten som står i sentrum. Det er vanskelig å sette opp konkrete målsettinger innenfor elendighet. Ingen jubler begeistret når noen går fra å være veldig elendig til å være litt mindre elendig. Det er fremdeles elendig, og det er ikke noe å juble for. Uten mål og konkret målbare målsettinger, kan behandling bli en vandring i en ullen verden der du aldri riktig vet hvor du er kommet og hvor du skal hen. Det er ikke et landskap hvor man plukker seire! Nå vil selvfølgelig noen protestere heftig og hevde at målene er klare, for eksempel i behandling av narkomane: Pasienten skal bli stofffri. Men et mål som kanskje kan nås en gang, er ikke det samme som å arbeide med målsettinger. Uten kortere, konkrete mål som kan fortelle om du er på rett veg og hvor

langt du er kommet, taper du ganske fort retningen, og dermed sannsynligheten for å nå målet. Det er som når du skal finne fram i tåke på fjellet. Du vet hvor du skal (Spiterstulen eller Rondvassbu eller hva vet jeg?). Men hvis du ikke har vardene, de røde merkene fra turistforeningen og ett og annet skilt som forteller hvor langt det er igjen? Da er du hjelpeløs og uten retning i tåkeheimen, og ikke på vei mot målet. Behandling kan være en tåkeheim. Vi må vise vei med målsettingsarbeid som løypemerkning. Det er det arbeidet alt for lite med. Så er det da også mange som går seg vill.

I toppidretten er det annerledes. Ingen ville finne på å sette opp et mål om å bli verdensmester, og så la det være med det. Der er det målsettinger for alle penga, både seint og tidlig. Der vil de vite om de er på rett vei, og er de ikke det, så skal kursen korrigeres. Det jeg kan om å arbeide konkret med mål, kortsiktige og langsiktige, delmål og hovedmål, individuelle mål og gruppemål, har jeg lært av idretten og i tida som landslagstrener i trial. Jeg ser mange paralleller mellom det

som skal til for å bli en toppidrettsutøver og den prosessen vi inviterer våre deltakere ved Motorsportstiltaket 2&4 med på. Du ser kanskje ikke umiddelbart så mange likheter mellom Johan Olav Koss og Kent Ronny? La meg forklare: For det første er utgangspunktet for virksomheten en drøm, et ønske, et talent eller et begjær. Det er dette som starter opp hele galskapen og sparker det hele i gang. For det andre må idrettsutøveren gjøre idretten til en dominerende virksomhet og fokusere hele sitt liv inn mot oppgaven (vi snakker om 24-timers utøveren). Men å komme helt opp i verdens toppen i en idrett er en veldig lang og tøff prosess. Prosessen er selvsagt, for de fleste, drevet av idrettsglede, men glede er ikke nok i seg selv. Derfor må utøveren hele tiden ha påfyll underveis mot målet. Denne energistimuleringen, som vi har valgt å kalle den, henter idrettsutøveren gjennom mål og seire. Ikke bare de store seirene; det å klatre til topps på seierspallen. Også seieren under trening, seieren i en nyinnlært teknikk og seieren i ett nådd delmål er viktig. Disse seirene er gjenkjennelige gjennom en nitid målsettingsprosess. Langsiktige

mål, sesongmål, periodemål, teknikksmål, mål for fysisk fremgang, mentale mål, mål for neste konkurranse og mål for så nære og konkrete ting som neste treningsøkt! Det idretten gjør her, og som vi også prøver å gjøre ved Motorsportstiltaket 2&4, er kanskje ikke noe annet enn å systematisere noen allmenngyldige prinsipper som gjelder oss alle. Det antyder jeg allerede i begynnelsen ved å be deg undersøke hvor du henter energi. Det som er felles for toppidrettsutøveren og våre utslåtte ungdommer, og skiller dem fra mange av oss andre, er at de skal igjennom en hard, lang og nesten umenneskelig periode for å nå sitt endelige mål. Derfor trenger de å sikre og å systematisere energistimuleringen. Vi andre kan kanskje klare oss med det som dukker opp av seire underveis. Skal vi se på noen eksempler på hvordan vi konkret jobber med mål og seire?

Eksempel:

Når seniorgruppa samles om ettermiddagen på bilverkstedet, er første konkrete, individuelle mål å komme tidsnok, det vil si før klokka 1800. De som ikke kommer før klokka

slår, må stå over kakao med krem under den korte arbeidsplanleggingen som innleder verkstedkvelden. Dette ytterst enkle, men helt presise og tydelige målet, har vi diskutert oss fram til med deltakerne fordi hele arbeidskvelden blir forsinket hvis vi må vente på noen. Da blir byggeprosjekter, reparasjonsarbeider og annet nødvendig arbeid for å kunne kjøre, også forsinket. Og med det får hver enkelt mindre utbytte av deltakelsen, samtidig som gruppa som helhet blir mere sosialprega enn proff. Tidligere freakere er ikke kjent for punktlighet. Det må læres. Altså må målet spikres. Uten at det er et uttalt mål, gjenkjenner vi ikke de seirene som innkasseres. Hvem som seirer og hvem som taper blir tydeliggjort med kakao. Det er bare å titte ned i koppen de holder i handa og se om det er krem på toppen.

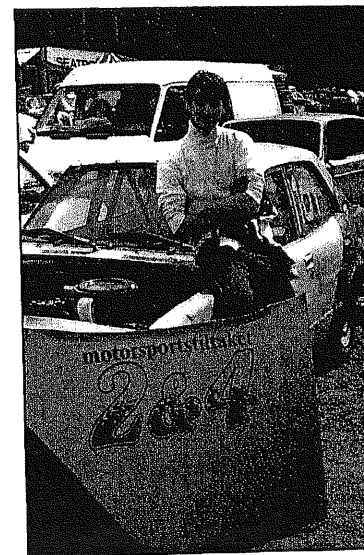
Under arbeidsplanlegginga går seniorgruppa igjennom hver enkelt deltakers gjøremål for kvelden. Det settes opp konkrete mål hva som skal gjøres. Før gruppa går fra hverandre seinere på kvelden, oppsummeres det som er gjort. Ble målet nådd? Bra! Ble det ikke? Hvorfor? Støtte du på uforut-

sette vanskeligheter? Prata du deg bort? Var du ukonsentrert? Var målet for ambisiøst? Det er satt opp tidsmål for når hvert enkelt bygge-prosjekt skal være ferdigstilt og for når en bil må være ferdig reparert og kjøreklar igjen. Når skal Per være ferdig med førerkortet? Når skal Kari være klar til å kjøre sitt første løp? Hvilke mål har kjørerne for neste løp? En har som mål å gjennomføre. En annen sikter mot å kvalifisere seg til B-finalen. Hvilke mål har vi som team? Vi skal ha det mest strøkne og velorganiserte depotet! Vi skal klare å stille med minst tre kjørere i neste løp, og da må ingen svikte på veien dit. Knuts langsiktige mål kan være å kvalifisere seg til landsfinalen. Jens har en årsmålsetting på å kjøre 5 løp og havne på pallen minst en gang.

Hvis det er satt opp en målsetting om at en løpsbil skal være ferdig bygget og godkjent før løpet den 7. mai, så er ikke det et veiledende mål som vi håper å nå. Det skal nås! Står det 20 timer arbeid igjen den 5. mai, er det bare å bruke nettene i tillegg. Seieren skal innkasseres, og koster det litt ekstra svette og innsats, så

kjennes det desto bedre. På høsten 1995 ble det klart at vi fra nyttår skulle få en ny og lavere aldersgrense for trening og konkurranse i bilcross. Grensa gikk ned fra 18 til 16 år, og kravet om førerkort falt bort. Ved Motorsportstiltaket 2&4 hadde vi lenge prøvd å finne en motorsportsaktivitet som var bedre egna enn trial og motocross for de juniorene som var mer enn 15 når de kom til oss. Å bli god på motorsykkel krever som oftest at føreren starter treninga og får inn det grunnleggende bevegelsesmønsteret i den «motoriske gullalder» mellom 12 og 15 år. Å begynne etter den tid, vil for de fleste si at en føler seg som en danske i skibakken, og det er ikke særlig motiverende. Kanskje vi skulle starte et forsøk med junior bilcross? Parallelt med dette hadde vi Marius, en 16 år gammel gutt, som deltaker i junior trial. Han begynte å gå lei, for han hadde vært hos oss i 18 måneder, og syntes han hadde kommet dit han ønsket med trialkjøringa. Han hadde hatt en veldig fin utvikling både som person og som trialkjører. Faktisk hadde han samme høst hentet hjem en Norges mesterskapsmedalje i gull. I NM i trial for lag kjørte han

på et sammensatt kretslag fra Akershus. Og det laget vant! En stor seier i og for seg. Men han klarte ikke helt å ta den som annet enn en tilfældighet, noe det vel også var. Det illustrerer noe av det vi sa om at en seier må være noe du har jobbet med og lagt innsats i. Du må ha hatt det som mål. Hvis ikke, er det ikke særlig mye effekt og stimulans i seieren. Marius hadde aldri hatt som mål å bli Norgesmester. Det var langt over hans ambisjonsnivå. Han var tatt med på laget, hederlig nok, med tre andre og bedre førere, fordi de trengte å supplere laget med en fjerdemann. Dårligste deltakers resultat teller ikke i sammendraget, og dermed ble Marius egentlig bare fyllstoff, selv om medaljen er ekte nok. Som sagt, han begynte å gå lei. Energien var dalende. Han ville prøve noe annet. Han var veldig interessert i biler. Vi koblet Marius ønske om noe nytt sammen med vårt ønske om å prøve ut junior bilcross. Men vi kjente Marius godt nok til å vite at han ville trenge en skikkelig «booster» for å komme videre. Hva kunne være en ekstraordinær, men realistisk målsetting? Jo, Marius skulle bli den første nordmann under 18 år med

Marius var den første i Norge med lisens for junior bilcross, her med selvbygd bil.

norsk lisens for bilsport! Marius og vår mekaniske trolldann og verksmester, Juul, gikk i gang med å bygge løpsbil i desember. Den skulle være klar så tidlig som mulig på nyåret. En telefon til Norges Bilsportforbund (NBF) klargjorde at man der dessverre ikke visste når første lisenskurs for junior bilcross kunne kjøres, men det ble nok ikke før ut på våren en gang. Skuffelse. Men dette måtte vi vel finne en løsning på? Vi hadde jo kvalifiserte instruktører på bilcross i staben, selv om disse ikke var formelt godkjent for juniorklassen. Vi dro til Sverige på trenings-

leir for at han skulle få den nødvendige kjøretreninga. I Sverige har de hatt 15 års aldersgrense i mange år. Der gjennomgikk han også svensk lisenskurs og tok svensk lisens. Hjemme igjen i Norge i begynnelsen av januar la vi disse papirene, sammen med våre kvalifikasjoner som instruktører, fram for NBF og tilbød samtidig å hjelpe til i utviklingen med et norsk lisenskurs. Men da måtte vi få kjøre et prøvekurs på en av våre ungdommer. Bingo! I løpet av februar hadde han lisensen i handa, stolt som en hane. Bilen var også klar. En intens innsats hadde ført ham til målet, et historisk mål, og denne gangen velfortjent. En seier! Det neste året var det bare bil i hodet på Marius, og det er det så vidt jeg vet enda.

Eksempel:

I treningsområdet for trial ved Motorsportstiltaket 2&4 er det bygget opp faste treningsmomenter av betong med varierende vanskelighetsgrad, fra det helt enkle til det nesten umulige. Midt på plassen står det en stor betongkoloss, bygget som en slags trapp, lav og enkel på den ene siden og med stigende høyder opp mot

den vanskeligste kanten på motsatt side. Den er 1,5m høy og nesten loddrett. Kommer du nedenfra og inn mot denne massive veggen, ser den skremmende ut. Er du bare 13 år og ikke av det storvokste slaget, prøver du ikke å kjøre opp her hvis du har vettet i behold. Men hvis ikke du faktisk begynner å bli ganske teknisk god på sykkelen, og stort sett klarer de lettere kantene, kan ideen slå rot i deg likevel. Den massive betongveggen begynner å forandre seg fra å være en skremmende umulighet til å bli en gryende mulighet. Henry hadde begynt å kaste et og annet vurderende blick på denne hindringen. Begynte han å bli moden for å prøve seg? Han kunne trenge å få til noe nå, for livet rundt ham og inni ham var veldig turbulent for tida. Det hadde også stått stille i utviklinga på sykkelen lenge. Han trente dårligere og mer ukonsentrert enn før. I konkurranser var han anspent og hissig, og fikk liten uttelling for det han kunne. Det var alltid en stor skuffelse. Som trenere måtte vi gjøre en avveining. Hvis vi satt opp den høye muren som målsetting, kunne vi risikere at han ikke ville klare målsettingen. Han hadde hodet fullt

av kaos, og selvtilliten var sviktende. På den andre siden kunne han trenge et litt dristig mål som tydelig markerte fremgang og seier, slik at han ikke gikk helt tom for drivstoff og verken taklet kjøringa eller kaoset. Det ville i så fall være første gang vi satt en så ung og spe fører på denne utfordringen. Men Henry var nå på slutten av sin andre sesong som trialkjører. Han begynte i juniorgruppa allerede før han fylte 12. Han var et koordinasjonstalant, opptatt av alt som var litt vanskelig og litt farlig. At han var liten av vekst, kompenserte han fullt ut ved å være teknisk god. Henning kjørte opp kanten noen ganger. Lekende lett. Jeg så at Henry stoppet opp og studerte det som skjedde. «Du ser ut som du har lyst til å prøve?» Henry er ikke blant dem som snakker for mye. I det siste hadde han vært særlig mutt og tverr, så jeg ventet meg enten et nikk eller et blick av typen «Dust!» «Det hadde vært dødsdømt å klare det, men jeg veit ikke..... Tror du jeg kan klare det?» Be- vares! Munndiaré. «Du vil ha et ærlig svar? Ja, jeg tror du er klar for det, som trialkjører. Men ellers....Jeg

vet ikke. Da må du jobbe mye bedre på trening enn i dag. Du må konsentrere deg om det du holder på med. Det nytter ikke å bli forbanna hvis du ikke får det til med en gang. Og du må gjøre som Henning sier. Kan du klare det?» Nå kom nikket, etterfulgt av: «Jeg skal prøve.» «Prøve?» Han ser opp på meg og smiler, for han vet at det er litt for uforpliktende å bare prøve. Det har vi vært innom mange ganger. «Nei. Jeg skal gjøre det!» Jeg vinker Henning bort til oss og overlater til de to å klargjøre målsettingen og hvordan og når de skal nå den. De neste dagene var det hektisk aktivitet borte ved betongkolossen. Henning gikk systematisk til verks. Først gjorde han kanten lettere ved å legge noen steiner nederst i overgangen. Selv sto han på toppen og tok imot gutt og sykkel, så ikke begge skulle rase ned igjen hvis det ikke gikk. For hvert forsøk korrigerte han teknikken. «Løft forhjulet litt høyere når du går inn mot kanten.» «Sats tidligere.» «Ikke stå så stiv på sykkelen.» «Få kroppen fram på sykkelen.» «Trekk opp beina for å avlaste

bakhjulet når det skal over kanten.» Igjen og igjen forsøkte Henry seg, og på slutten av første dag kom han opp nesten hver gang med steinene på plass i overgangen. Henry var mykere og mer bevegelig nå. Han begynte å venne seg til tanken på veggen, som tydeligvis ikke var så skremmende lenger. Han tok instruksjonen bra og konsentrerte seg om det han holdt på med. Neste treningsdag begynte Henning å fjerne steinene, en etter en. Fjerde dagen skjedde det. Henry kom løpende inn på kontoret i fullt trialutstyr. Jeg skulle akkurat til å si at han ikke får fly med trialstøvler inne, men i siste liten så jeg at dette ikke var tidspunktet for kjefting. Henrys ansikt var så rødt og hektisk at jeg nesten ikke så fregnene, og øynene strålte. Dette var tydeligvis tidspunktet for ros og seiers-seremoni. «Bli med ut og se, Anders!» Henry bråsnuddet og løp ut igjen, kastet seg på sykkel og raste bort til terrenget. Der sto de andre og ventet, Henning på toppen av betongen, de andre rundt. Henry stilte seg opp 3-4 meter fra den bratte betongmuren, gikk opp på sykkel og balanserte, mens han dro opp turtallet på

motoren, fant riktig gir og kjørte inn mot betongen, litt nølende. Plutselig brølte motoren, forhjulet løftet seg og smalt inn i betongen en meter over bakken. Sykkelen forandret retning til rett oppover, bakhjulet traff betongen perfekt en halv meter over bakken, spratt ut og endret sykkelens kurs en gang til, slik at den nå, med fører, seilte inn over kanten og landet trygt på toppen. Triumfatoren på toppen av betongkolossen strakk begge armene opp og tok imot hyllesten. Seier! Ny energi!

Lek til seier

Jeg vil nødig at du skal sitte igjen med et inntrykk av at vi bare er dødsseriøse og alvorlige og prestasjonsjagende. Leken er nødvendig, både fordi den er kreativ og skapende i seg selv, og fordi det å leke er en fin måte å lære på. Lek skaper samhold og relasjoner og gir oss noe å tære på når det er alvor. «Alvorlig moro» (side 21). Hvis vi setter lek som mål, kan også leken skape seire. Det betyr å leke bevisst, tøye grenser gjennom lek og skille ut hva som er lek. Vi kan ha som mål for dagen å leke, rett og slett. Eller vi

Lek med trialsykel i snøhaugen. Hvem får til de stiligste stuntene?

kan ha mer langsiktige lekemål hvor vi må bygge spesielle kjøretøyer, utvikle nye stunt og teknikker og hente gevinsten et stykke inn i fremtiden. Billedserien gir et eksempel. Det er snø og vanskelige forhold for seriøs trening. Planen for dagen kan være at i dag leker vi; kjører sykkel inn i den myke snøhaugen og ser hvor stilige saltomortaler vi kan få til.

Eller hva med en dag på isen på Harestuvannet? Ta med kjelker med motor og propell og se om vi kan beherske det kjøretøyet. Vi setter i gang og

bygger. Er det noen som har ideer om hvordan vi skal konstruere kjelken?

Nei, nå veit jeg det: Vi kjører minimotorsykel. Det blir alltid så mange fine tryninger! Den lille «skruzukien» som Juul har bygget er fin å leke med. Står vi fast i prosessen mot et litt vanskeligere mål, kan vi bryte opp med lek. Leke oss til seier, så å si. Når vi jobber med 12-åringer i juniorgruppene er kanskje det med lek og fantasi en selvfølge. Det bobler av fantasi og kreativitet, som dessverre allerede begynner å sperres fordi de har fått kjeft for de

To motor/propellkonstruksjoner: En på kjelke og en med på ryggen.

Også lederne
skal kunne og
ville leke.

fleste påfunnene sine opp gjennom åra. De er vant til at voksenverdenen ikke vil vite noe av påfunnene deres, og dermed kobler de kreativiteten sammen med selvbildet som

destruktive, uønskede og umulige. De må lære å leke igjen. Det må vi voksne gi plass til i samfunnet. Vi tåler så lite og driver kreativiteten over i de mørke hjørnene av ungdommenes liv.

Seniorene har gjennom et slit-somt liv helt mistet grepet på lek og livsglede. Å kunne hengi seg i lek blir et viktig mål i seg selv, og nok en seier når målet nås. Leken og kreativiteten har ingen aldersgrenser, og det finnes få arenaer som er så alvorlige at leken ikke bør ha en plass. Martin Lampkin, faren og treneren til verdens suverent beste trialkjører Dough Lampkin, fortalte meg at en viktig del av Doughs trening var ren lek på sykkel med ett eneste mål: Å ha det gøy.

Jeg?

...hvor du kan lese om å ikke bruke sladrespeila til å speile seg i, gode og onde sirkler og å bygge en mur ved å legge stein på stein.

Hvem, hva og hvordan er jeg? Forskjellen på «jeg er mislykka» og «jeg er OK» er stor. «Jeg er stoffmisbruker» er lysår fra «jeg er bilcross-mann». «Jeg kan» gir et annet liv enn «Jeg fikser det ikke». Hvordan kommer vi fra det ene til det andre?

I kapittelet «Drømmene» nevnte jeg at et fellestrekk ved ungdom med livsproblemer som rus, skulk, kriminalitet og atferdsproblemer var et negativt selvbilde, lav selvfølelse og liten selvtillit (side 73). Denne oppfatningen av seg selv har de utviklet gjennom uheldig samspill og samhandling med omverdenen. Videre hevdet jeg at det var bred enighet om dette blant behandlere. Jeg postulerte derfor et paradoks som knytter seg til tradisjonell, problemorientert behandling. Det å isolere disse ungdommene i institusjoner over lang tid, uten et naturlig samspill med omverdenen, med fokus på feil og mangler 24 timer i døgnet, kan ikke styrke selvtilliten og bedre selvbildet. Dette inne-

bygde paradokset var en av grunnene til at vi satt MC-prosjektet (senere Motorsportstiltaket 2&4) ut i livet som et forsøksprosjekt. Da bør jeg kunne sannsynliggjøre at Motorsportstiltaket 2&4 ikke lider under det samme paradokset, men styrker disse sidene hos ungdommene. Det skal jeg gjøre i dette kapittelet. Og ikke bare det, jeg vil også hevde at nettopp dette er noe av det som er virksomt og som endrer livsløpet til mange av deltakerne.

Da må vi først undersøke disse begrepene litt nærmere. Så må vi se på hvordan det ligger an med disse sidene av personligheten hos våre ungdommer når de kommer til 2&4. Etter det er det på sin plass med en teoretisk utredning om hvordan 2&4 kan forandre på dette.

Begrepsforståelse

Undersøkelsen av begrepene skal vi holde på et nøkternt plan uten å vikle oss inn i urskogen av teorier som psyko-